

และก้าว แล้วพักผ่อนหลับนอนลงยามค่ำตามได้สะพาน บนรถราง ตลาดสด สวนหย่อม สะพานลอย ในปั๊มหาดเรือริมฝั่งเจ้าพระยา

รูปร่างจึงผอมสูง มอมแมม เต็มไปด้วยตุ่มแดงเล็ก ๆ บนแขนขาด้วยฤทธิ์ยุงวัน

ผมเผ้ากรอบแดงกระเซิง แต่บุคลิกที่ก้าวแกร่ง แผ่ความอดทนของชีวิตที่ชุกชอนอยู่ลึก ๆ บอกให้รู้ว่าชีวิตนี้ร้อนรุ่มผ่านพ้นมาหลายฤดูกาล

ที่ติดหินเนอร์หรือก้าว กลิ่นจะคละคลุ้ง อุ้งมือขีดขาวกับเศษผ้าชุบยาที่กำแน่น วนเวียนไม่ห่างนักจากจุมูก นัยน์ตานั้นเหม่อลอย ปราศจากข้อสงสัยใด ๆ ต่อชีวิต เมื่อเสพนานเข้าสติเลอะเลือน มึนงง นัยน์ตาขวางหลายคนคลุ้มคลั่งอาละวาด

แต่ละชีวิตที่สัมผัส พบปะ รู้จัก บอกให้รู้ว่า เบื้องหลังของเด็กเหล่านี้มากมายด้วยบาดแผล-ใจจิตใจ และความรู้สึกความเจ็บปวดจากแนวไม้ที่ฟาดลง คำประณามที่ดูด่าว่ากล่าว ภาวะอดอยากขั้นแค้นล้วนแต่เป็นปัจจัย ผลักดันชีวิตให้หนีออกมาผจญชีวิตอยู่บนถนนหนทาง อดมื้อกินมื้อ และสัมผัสรับเอาสิ่งใกล้ชิดเข้าไว้อย่างอิสระเสรี "ชีวิตมีแต่วันนี้ มีกิน ไม่อดก็พอแล้ว" คือคำตอบที่เด็กน้อยบอกไว้ เมื่อพบกันบนสะพานลอยหมอบติด

จะทำเช่นไรกับชีวิตหลายร้อยหลายพันชีวิตที่นี่

"ครูข้างถนน" โครงการหนึ่งของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กจึงเกิดขึ้นด้วยเจตจำนงที่จะร่วมเข้ารับผิดชอบเกื้อกูลเด็ก เร่ร่อนบนถนนหนทางภายใต้ความเข้าใจที่ว่า "ครู" นั้นคือบทบาทยิ่งใหญ่ เสมือนทั้งเพื่อน พี่ ญาติ และพ่อแม่ของเด็ก

"ครูข้างถนน" จะตระเวนพบปะทำความรู้จักมักคุ้น สร้างความยอมรับเชื่อถือซึ่งกันและกันให้ก่อเกิดขึ้นแทน

ณ บรรยากาศแห่งความเข้าใจและยอมรับกัน จุดนี้ ชีวิตแต่ละชีวิตก็จะพรั่งพรูบอกกล่าวถึงเบื้องหลังฉากแล้วฉากเล่าของชีวิต ทำให้ครูได้รู้ว่าก่อนจะมาถึงวันนี้ ชีวิตนั้นเป็นมาเช่นไร

เบื้องหลังของแต่ละชีวิต คือข้อมูลที่ช่วยให้ครูได้ศึกษาและแสวงหาหนทางที่เป็นทางออก ซึ่งจะเป็นทางเลือกอีกหลาย ๆ ทาง ให้เด็ก ๆ ได้รู้ว่า "ชีวิตที่จะก้าวเดินในวันข้างหน้ายังมีอีกมากนัก"

เด็กหลายคน ตัดสินใจกลับคืนสู่บ้าน

เด็กหลายคนหันหลังกลับเข้าเรียนหนังสือ

เด็กหลายคนหยุดเร่ร่อนขอทานหันมาเร่ขายของเลี้ยงชีพ

เด็กหลายคนเข้าทำงาน แต่.. ก็ยังมีอีกมากมายหลายพันชีวิต ที่ห่างไกลพ้นสายตาของ "ครูข้างถนน"

กระนั้นก็ตาม ด้วยเจตนารมณ์และความมุ่งมั่น "ครูข้างถนน" จะสานต่อภารกิจนี้เรื่อยไป จากครู 1 คน กลายเป็น 2, 3, 4, 5 เรื่อยไป ให้ครอบคลุมขยายแนวจากย่านสวนจตุจักร สู่พระประแดง วงเวียนใหญ่ แยกปิ่นเกล้า ถนนพหลโยธิน สยามหลวง อนุสาวรีย์ชัย สมรภูมิ ฯลฯ ด้วยก้าวที่มุ่งมั่น เพื่อวันนี้และอนาคตที่มีความหมายของเด็ก

อีกไม่นานนักความมุ่งหวังดังกล่าวก่อเกิดขึ้น

เมื่อ "ครูอาสาสมัครพิทักษ์เด็กเร่ร่อน" รุ่นที่ 1 จำนวน 10 คน จะพ้นการฝึกอบรม วันนั้นเชื่อแน่ว่า "เด็ก อีกมากมายจะหลุดพ้นจากเส้นทางเปลี่ยวร้างของชีวิต" (วัลลภ ตังคณานูรักษ์ 2538 : 32-34)

ครูข้างถนนเพื่อเด็กเร่ร่อน

ในความเติบโตรวดเร็วไปข้างหน้าของวัตถุทันสมัยอย่างรวดเร็ว นั้น ได้มีสถานการณ์ใหม่ที่น่าจะพิจารณาอย่างมากประการหนึ่งคือ "ความแตกแยกหย่าร้างของครอบครัว" ที่เพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกขณะ ทั้งนี้ข้อมูลจากกองทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย บอกให้รู้ว่าสถิติการหย่าร้างเพิ่มสูงจาก 31,068 ราย ในปี พ.ศ.2530 เป็น 40,875 รายในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งปัจจุบันประมาณกันไว้ว่าจะเพิ่มขึ้นกว่า 60,000 ราย

การแตกแยกหย่าร้างของครอบครัวนับเป็นผลโดยตรงต่อ "ความรู้สึกรักของเด็ก" ไม่มากก็น้อย ยิ่งครอบครัวที่มีคูครองรายใหม่เข้ามาแทนที่ด้วยแล้ว จำนวนไม่น้อยที่สร้างปัญหากับ "เด็ก" หรือ "ลูกเลี้ยง" นับแต่การดูดำ ดูดี ขับไล่ พุดจากเสียดสี กระทั่งเด็ก ๆ ทรนรับสภาพทุกข์ทรมานทางกาย และปวดร้าวทางจิตใจไม่ไหว ปัญหาสุขภาพจิตจึงเกิดขึ้น และหนึ่งในหนทางที่เด็กใช้เป็นทางออกสำหรับชีวิตก็คือ "หนีออกจากบ้านไปใช้ชีวิตผจญภัยในโลกภายนอก"

เด็กเร่ร่อน" ในเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร พัทยา เชียงใหม่ หาดใหญ่ จำนวนมากมีมูลเหตุมาจากการทนใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวที่ขาดรักไม่ไหว ภาพของเด็กผอมผ่ายกระเจิงกระอบแห้ง เลื้อยทางแถมอมแมม มือเท้าที่สกปรก เที้ยวเร่ร่อนขอทาน เก็บและคุ้ยของกินตามถังขยะ ที่ดินน้อยพยายามเก็บสิ่งของแลกเงิน หรือไม่ก็รับจ้างทั่วไป ที่เลวร้ายและน่าห่วงมากที่สุดคือกลุ่มที่ติดสารระเหยและค้าประเวณี ด้วยการเป็นโสเภณีเด็กชาย

ประมาณกันว่า เด็กเร่ร่อนในขณะนี้ทั่วประเทศจะมีอยู่ราว 10,000 คน มีอายุตั้งแต่ 6 ขวบจนถึง 16 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเด็กในกลุ่มประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวนมากที่สุดเป็น "เด็กที่ออกจากการศึกษากลางคันในระดับประถมศึกษา ดังนั้น จึงถือได้ว่าเป็นเด็กกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่จะต้องหาหนทางช่วยเหลือให้กลับมาสู่สภาพเด็กปกติที่ใช้ชีวิตอยู่ภายในบ้านแทนท้องถนน เป็นเด็กที่ได้รับการศึกษาแทนการมั่วสุมติดสารระเหย

"ครูข้างถนน" ดำเนินการขึ้น ด้วยการกระจายครูที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างหนักทางจิตวิทยา การนำเกมส์ ทักษะการสอน การปฐมพยาบาลพื้นฐาน ความเข้าใจในเรื่องยาเสพติด และโรคเอดส์ โดยครูเหล่านี้จะเคลื่อนที่ไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่สำรวจพบว่าเด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตอยู่ บางพื้นที่ต้องทำงานแต่เช้ามืด บางพื้นที่เริ่มงานช่วงบ่ายจนคล้อยเย็น บางพื้นที่เริ่มเย็นจนถึง 3 ทุ่ม และพื้นที่บางแห่งจะเริ่มงานได้ก็ต่อเมื่อถึงเวลา 4 ทุ่ม กระทั่งเสร็จภารกิจเอาเมื่อตี 2

จึงไม่แปลกนักที่พื้นที่บางส่วนของสนามหลวง อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ สะพานพุทธยอดฟ้า หมอชิต สวนสมเด็จพระยาเลอชาวี สยามสแควร์ พัฒน์พงษ์ จะเห็นเด็กเร่ร่อนกลุ่มหนึ่งนั่งห้อมล้อมครุบางคนอยู่เพื่อร่วม

ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พวกเขาสนใจ บ้างอ่านหนังสือการ์ตูน บ้างวาดภาพระบายสี บ้างทำการบ้าน บ้างกระโดดเชือก บ้างเล่นเกมต่อตัวอักษร บ้างนอนหนุนตักครูฟังนิทานที่ครูเล่า

ภาพดังกล่าวนี้นี้ ได้ขยายพื้นที่มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะทางกรุงเทพมหานคร ได้ประสานงานร่วมจัด "ครูอาสาสอน" ลงสอนเด็กตามพื้นที่สวนลุมพินีและวงเวียนใหญ่ ด้วยกลวิธีและหลักการที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ "การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก ให้เด็กได้รู้ว่ามีผู้ใหญ่อีกมากที่รักและปรารถนาดีต่อพวกเขา" กิจกรรมหลากหลายและอุปกรณ์ที่ครูนำสู่พื้นที่คือหัวใจของการเชื่อมความสัมพันธ์และไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ครั้งประตูความสัมพันธ์เปิดออก "ครูข้างถนน" จะค้นพบความในใจ หลากหลายที่ซุกซ่อนอยู่ในจิตใจของเด็กเหล่านั้น ตั้งแต่สาเหตุของการหนีจากบ้าน ความปวดร้าวและเกลียดชัง ความฝันและความต้องการต่าง ๆ ที่เด็กจะเล่าให้ฟังอย่างไม่รู้เบื่อ

"ความในใจของเด็กเหล่านี้ คือกุญแจสำคัญนำไปสู่ทางออกที่ดีสำหรับเด็ก"

บ้างอยากกลับสู่ครอบครัว บ้างต้องการเข้าโรงเรียน บ้างต้องการฝึกงานอาชีพ บ้างต้องการมีงานทำ บ้างต้องการบวชเรียน บ้างต้องการใช้ชีวิตในครอบครัวใหม่ ฯลฯ ความในใจเหล่านี้คือสิ่งที่ "ครูข้างถนน" ทุกคนถือเป็นภารกิจสานต่อให้เด็ก ๆ ได้ดำเนินไปตามสิ่งที่ต้องการ

ที่ผ่านมาจึงมีเด็กเร่ร่อนมากมายหยุดการใช้ชีวิตบนท้องถนนลงหันกลับมาใช้ชีวิตที่มีความหวังเยี่ยงปกติทั่วไปแต่สำหรับ "ครูข้างถนน" แล้ว วันนี้พวกเขายังมุ่งมั่นและคลุกคลีทำงานต่อไปด้วยเป้าหมายเพื่อจุดชีวิตของเด็ก ๆ ให้พ้นจากห้วงเหวที่เปี่ยมอันตรายขึ้นมาให้มากที่สุดนั่นเอง

(วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ 2538 : 36-38)

การศึกษาเพื่อเด็กเร่ร่อนอุดรธานี

ในวงการของการทำงานเพื่อให้การช่วยเหลือและพัฒนาเด็กนั้นพบว่าสถานการณ์ของครอบครัวไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ ภายในมีความรุนแรงตั้งแต่การทะเลาะวิวาทจนถึงการลงมือต่ตีกัน เด็ก ๆ ลูกหลานจำนวนมากได้รับผลกระทบอย่างมากตั้งแต่ถูกดูว่า เหยียดสีจนถึงขับไล่ออกจากบ้าน เหล่านี้ส่งผลให้เด็กจำนวนหนึ่งตัดสินใจหนีออกจากบ้านไปใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ตามสถานที่ทั่วไปที่พวกเขาสามารถจะหาเงินเพื่อประทังความเหงาในชีวิตลงได้

กล่าวได้ว่า การหนีออกจากบ้านมาเร่ร่อนของเด็กมีอยู่ทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานคร พัทยา หาดใหญ่ เชียงใหม่ อุดรธานี ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นเมืองใหญ่และมีคนอยู่หนาแน่น โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร และพัทยาที่เด็ก ๆ จากส่วนอื่น ๆ จังหวัดอื่น ๆ เร่ร่อนเข้ามาใช้ชีวิตอยู่

จังหวัดอุดรธานีเองมีเด็ก ๆ จำนวนไม่น้อยเร่ร่อนอยู่และจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่เร่ร่อนข้ามจังหวัดออกไปไกลถึงกรุงเทพมหานครและพัทยา สภาพความจริงเช่นนี้เองที่ทำให้คนหนุ่มคนสาวกลุ่มหนึ่งของอุดรธานีตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวอย่างมาก จึงรวมตัวกันจัดทำ "โครงการสร้างเด็กเร่ร่อนอุดรธานี" ขึ้นมีเป้าหมาย

เพื่อช่วยนำเด็กเร่ร่อนที่ไปอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ กลับสู่อุดรฯ และช่วยให้เด็กเร่ร่อนในอุดรฯ มีหนทางพัฒนาชีวิตสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

วราลงกรณ์ จนัดดี หัวหน้างานโครงการฯเล่าให้ฟังถึงผลงานที่ดำเนินการในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา คือตั้งแต่เดือนมกราคม - มิถุนายน 2536 พบว่าโครงการฯของเขาสามารถช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนได้ถึง 206 คน แยกเป็นส่งกลับครอบครัว 78 คน ส่งเข้าเรียนหนังสือ 22 คน บวชเรียน 6 คน ฝึกวิชาชีพ 9 คน มีงานทำ 5 คน เข้าอยู่ในบ้านแสงตะวัน (บ้านชั่วคราวที่เปิดขึ้น) 66 คน และครูช่างถนนดูแลอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในอุดรอีกจำนวน 20 คน

ตัวอย่างการทำงานของโครงการเล็ก ๆ ในอุดรธานีนี้ บอกให้รู้ว่าในสังคมนี้ยังมีคนหนุ่มคนสาวจำนวนหนึ่งเข้าห่มทุกข์ช่วยเหลือเด็ก ๆ ที่ประสบปัญหาอยู่ โดยหวังจะเห็นเด็กเร่ร่อนหยุดเร่ร่อนลง และมีโอกาสเข้ารับการศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และฝึกฝนวิชาชีพ ดังผลสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา

ความมุ่งมั่นและจริงจังของคนหนุ่มคนสาวเหล่านี้ ทำให้สุพร ศุภสร ถึงกับให้เกียรติเข้ามาเป็นประธานโครงการให้ รวมทั้งยังได้รับความเมตตาจากท่านอัยการ ท้าว ลัมไพบูลย์ เข้าช่วยเหลือด้วยการยกบ้านหลังใหญ่ให้โครงการได้ใช้เปิด “บ้านแสงตะวัน” เพื่อรองรับเด็กเร่ร่อนให้เด็กหยุดเร่ร่อนลง รวมถึงผู้ใหญ่ในจังหวัดอีกมากที่ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนอยู่ตลอดเวลา

จึงไม่แปลกที่ทุกเช้าจะเห็นเด็กกลุ่มหนึ่งที่แต่งตัวชุดนักเรียนชาวสะอาดเดินออกจากบ้านหาความรู้เหมือนเด็กรายอื่น ๆ ทั่วไป ซึ่งเชื่อแน่ว่าทิศทางการทำงานด้วยความมุ่งมั่นของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ จะทำให้ทางชีวิตแห่งการศึกษาของเด็กเหล่านี้สว่างไสวขึ้นและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ตัวอย่างความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่จะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย

เพราะมีขั้นตอนอีกมากมายของความทุกข์ที่ครูช่างถนนในโครงการสร้างสรรค์เด็กเร่ร่อนอุดรธานีได้ดำเนินการลงไป นับตั้งแต่การตระเวนไปตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อพบปะกับเด็กเร่ร่อน สร้างความสัมพันธ์ด้วยความเข้าใจไว้นื้อเชื่อใจกัน กระทั่งเด็ก ๆ เร่ร่อนเหล่านั้นเกิดศรัทธาในตัวครู พวกเขาที่ละคนก็จะตัดสินใจตามครูไปยัง “บ้านเด็กแสงตะวัน” เพื่อหวนกลับมาทดลองใช้ชีวิตที่ไม่เร่ร่อนค่อย ๆ ปรับตัวเองและเรียนรู้พฤติกรรมการใช้ชีวิต ร่วมกัน จนถึงจุดที่ต้องการ จะแสวงหาทางก้าวหน้าของชีวิตขึ้น ดังที่พวกเขาบางคนตัดสินใจเข้าเรียนเข้าฝึกวิชาชีพ ทำงานหรือแม้แต่ต้องการหวนคืนสู่ครอบครัวอีกครั้ง

การศึกษาของกลุ่มเด็กเร่ร่อนอุดรธานีเช่นนี้ เป็นที่น่าศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในจังหวัดอื่น ๆ อีกได้มาก เพราะหากมีกลุ่มหนุ่มสาวเข้าดำเนินการในจังหวัดของตนเองมากเท่าไร ก็จะเป็นการสกัดปัญหาแต่ต้นทางได้มากเพียงนั้น เพราะประสบการณ์การทำงานในกรุงเทพฯหรือพัทยาแล้ว จะช่วยเหลือให้พวกเขาคืนสู่สภาพหยุดเร่ร่อนและเข้ารับการศึกษาได้ยากมาก

จึงได้แต่หวังว่าการดำเนินงานที่น่ายินดีของคนหนุ่มคนสาวกลุ่มนี้ จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือมากขึ้น

ท่านใดประสงค์จะทราบรายละเอียดเพิ่มเติมขึ้นแล้ว ก็สามารถติดต่อไปยังพวกเขาได้ที่ “โครงการสร้างสรรค์เด็กเร่ร่อน อุดรธานี 55/1-2 ถ.ศุภกิจจรรยา ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี 41000” หรือติดต่อพวก

เขาได้ที่ (042) 247-529 พวกเขารอคอยน้ำใจและความปรารถนาดีอยู่ตลอดเวลา (วัลลภ ตังคณานุรักษ์ 2538:46-48)

เครือข่ายเรียนรู้เพื่อเด็กเร่ร่อน

เรื่องของเครือข่ายการเรียนรู้เป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งในแผนการศึกษาชาติที่มุ่งเน้นให้การเรียนรู้แม่โพสพและเชื่อมโยงกันออกไปเรื่อย อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการประสานงานและการเสริมซึ่งกันและกันจึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่ง

"เด็กเร่ร่อน" เป็นเด็กกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่ตกไปจากขอบของการศึกษาดังที่เป็นอยู่เด็กเหล่านี้หลบหนีออกจากบ้าน เพราะทนสภาพทารุณทรมานจากบุคคลภายในบ้านไม่ไหว พลอยทำให้ต้องพ้นจากโรงเรียนที่เรียนอยู่ไม่ได้โดยปริยาย ห้องถนนและสถานที่สาธารณะทั่วไป จึงเป็นที่ระแวงเร่ร่อนขอทาน รับจ้างทำงานเพื่อหาเงินมาใช้ยังชีวิต ช้างนอกบ้านจึงเป็นที่อยู่ที่กินที่นอน และเป็นมหาวิทยาลัยชีวิตสำหรับเด็กเหล่านี้ โดยเฉพาะชีวิตที่ได้เรียนรู้เพื่อการดิ้นรนอยู่รอดและทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงินมา ไม่ว่าสิ่งนั้นจะผิดหรือถูกทำนองคลองธรรม

ปัญหาของเด็กกลุ่มนี้กำลังขยายจำนวนมากขึ้น และตกอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ได้มีหน่วยงานทางสังคมที่ตระหนักถึงปัญหานี้และจัดทำโครงการเข้าช่วยเหลือและมีจำนวนมากขึ้น ทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องคือ "กรมประชาสงเคราะห์" "สำนักงานสวัสดิการสังคม กทม." "กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กเยาวชน กรมตำรวจ" ภาคเอกชนก็มีหลากหลายดังเช่น มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก "ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล" "กลุ่มครูช่างถนนจังหวัดอุดรธานี" "กลุ่มสร้างสรรค์เด็กเร่ร่อนจังหวัดเชียงใหม่" "กลุ่มสร้างสรรค์เด็กเร่ร่อนหญิงสมุทรปราการ" "งานพัฒนาเด็กเร่ร่อนพญา" ฯลฯ

คอนพัตยา" ฯลฯ คอยงานที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายเด็กเร่ร่อนนี้ ทำให้เกิดรูปแบบการทำงานที่หลากหลายไปด้วย ดังมีหลายหน่วยงานเน้นการรุกเข้าพบเด็กตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อผูกพันและเชื่อมนำเด็กไปสู่การเรียนรู้ที่ถูกต้อง บางหน่วยงานเน้นการทำบ้านทดแทนเพื่อให้เด็กเหล่านี้มาอยู่อาศัยและรับการพัฒนา บางหน่วยเน้นการนำเด็กเหล่านี้ไปสู่บ้านทดแทนในชนบทเพื่ออาศัยเงื่อนไขของชุมชนและสภาพของชนบทดึงเด็กให้หันกลับมาใช้ชีวิตที่สงบและเรียบง่ายขึ้น

ความมากมายขององค์กรและความหลากหลายของงานเพื่อเด็กเร่ร่อนเช่นนี้ มีหลายครั้งที่ก่อให้เกิดปัญหาในเชิงปฏิบัติงานขึ้น เช่น การลงพื้นที่ที่ซ้ำซ้อนกัน การไม่ต่อเนื่องของการดูแลเด็ก เพราะเด็กถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับตัวไป การไม่สามารถเข้าเยี่ยมเยียนเด็กได้ของหน่วยงานภาคเอกชน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้มีการ "รวมตัวคนทำงานเพื่อเด็กเร่ร่อนทั้งภาครัฐและเอกชนครั้งใหญ่" ขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ การพบปะกันอย่างเป็นทางการเช่นนี้ นอกจากจะช่วยให้คนทำงานกว่า 100 คน จากหลายหน่วยงานได้รู้จักกันแล้ว การแลกเปลี่ยนสะท้อนปัญหาอุปสรรคที่เด็กประสบอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงปัญหาที่คนทำงานประสบอยู่ ได้เป็นหัวใจสำคัญที่ทุกคนทุกหน่วยงานเรียกร้องให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเป็น "เครือข่าย" ขึ้นมา

"เครือข่ายองค์กรทำงานเพื่อเด็กเร่ร่อน" ที่เกิดขึ้น จึงเป็นมติของการร่วมกันที่มีฐานมาจากการเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการรวมพลังเป็นประการที่หนึ่งประการถัดมาการรวมเป็นเครือข่ายครั้งนี้ได้ผนวกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมกันไว้โดยมิได้แบ่งแยกออกเป็นฟากใดฟากหนึ่ง

ครั้นเครือข่ายได้เกิดขึ้นแล้ว บทบาทและกิจกรรมของงานเครือข่าย โดยความคิดเห็นจากองค์กรทั้งหลายจึงได้เกิดขึ้น มีทั้งงานประสานงานเพื่อความเข้าใจและเอื้อให้งานทุกฝ่ายดำเนินไปด้วยดี มีทั้งงานบริการที่มุ่งเสริมให้องค์กรต่าง ๆ มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น อีกทั้งยังมีภาพชัดเจนของการร่วมรณรงค์ต่อสังคม ให้ตระหนักถึงปัญหาของเด็กเร่ร่อน และร่วมผลักดันให้แผนนโยบายภาครัฐมีรูปธรรมชัดเจน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวลง

ตัวอย่างของการเกิดเครือข่าย การสร้างงานเครือข่ายที่กล่าวยกมาให้รู้เช่นนี้ จะเห็นว่ามีจุดหลักอยู่ที่มุ่งให้ "เด็กเร่ร่อน" ได้รับการปกป้องคุ้มครอง ช่วยเหลือฟื้นฟูและพัฒนาตนเองไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นเด็กในวันนี้ที่มีอนาคตที่ดีพึ่งพาตนเองได้ในทางที่ถูกที่ควรสืบไป

(กที่ควรสืบไป (กษ 2538 : 50-52)

ชีวิตที่ห่มเทของครูบ้านนอก

คนในเมืองหลวงมักจะคุ้นเคยกับเด็กขายพวงมาลัยและหนังสือพิมพ์ ตามสี่แยกที่มีการจราจรคับคั่งเป็นอย่างดี จากเด็กกลุ่มนี้ก็มาถึงเด็กเร่ร่อนหรือเด็กข้างถนนที่มักชอบสร้างความรำคาญให้กับผู้ขับขีรถเก๋งตามท้องถนนด้วยการเข้ามาเช็ดกระจกรถเวลาที่จอดติดไฟแดง เพื่อแลกกับเศษเงิน ถึงแม้เด็กเหล่านี้จะขาดความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัว ทำให้เขาต้องหนีออกจากบ้านมาเร่ร่อนอยู่ตามท้องถนน แต่อย่างไรก็ตามก็มีกลุ่มคนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งที่ยังมีความเข้าใจในตัวพวกเขา และพร้อมที่จะดึงเด็กเร่ร่อนเหล่านี้กลับเข้าบ้านแทนที่จะไปมั่วสุมอยู่ตามท้องถนนอีกต่อไป

"ครูหน่อง" หญิงวัย 30 ปี ที่เด็ก ๆ ข้างถนนพากันเรียกเขาอย่างสนิทปากจนเจ้าตัวก็เกือบจะลืมชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ว่า "ธีระพันธ์ สุกรกาญจนะ" ไปเสียแล้ว "ครูหน่อง" ได้ห่มเทชีวิตให้กับเด็กกลุ่มนี้อย่างชนิดถึงลูกถึงคน เขาเล่าให้ฟังว่า เริ่มจากเข้าไปคลุกคลีสนิทกับเด็ก ๆ เร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ และหลบนอนอยู่ใต้สะพานลอยแห่งหนึ่ง

น้อยคนนักที่จะห่มตัวเข้าไปศึกษาข้อมูลชีวิต และเป็นเพื่อนกับเด็กเหล่านี้อย่างถึงพริกถึงขิงเช่นเขา ความสัมพันธ์ตลอดจนความยากลำบากในชีวิตที่ได้รับระหว่างเข้าไปติดสนิทกับเด็กเหล่านี้ ทำให้ "ครูหน่อง" รู้ถึงรสชาติของชีวิต เข้าใจถึงเสน่ห์ของการผจญภัยไปในโลกกว้างที่ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะมีกินและจะนอนหลับพักผ่อนที่ไหน

"ครูหน่อง" บอกว่า ลึกลงไปภายใต้ความรู้สึกเหล่านั้นก็คือ สำนักที่ต้องการจะห่มเทชีวิตเข้าสู่สร้างสรรคเด็กเหล่านั้น เขาจึงยืนหยัดอย่างเข้มแข็ง และในที่สุดก็มีเพื่อนร่วมสำนักเข้าทำงานเป็นครูข้างถนนถึง 16 คน แยกย้ายกระจัดกระจายกันไปเพื่อเข้าพบปะคลุกคลีกับเด็กเร่ร่อนตามที่ต่าง ๆ ทั้งตลาดสด สวนสาธารณะ ท่า

รด ทำน้ำ แหล่งเริงรมย์ ย่านชุมชนชน สกปรก แต่ส่วนลึกของจิตใจแล้วละเลียดอ่อน และมีความปรารถนา จะพบความสดใสของชีวิตเช่นเด็ก ๆทั้งหลาย

ทุก ๆ วัน "ครูหน่อง" เล่าว่า เขาจะตระเวนไปพบกับครูช่างถนนและเด็ก ๆ ตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่นเดียวกัน เขาและเพื่อน ๆ ครูช่างถนนก็จะมารวมกันที่ "บ้านสร้างสรรค์เด็ก" มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ทุกคำคืน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนและเล่าประสบการณ์ที่พบเจอจนปัญหาและทางแก้ไขด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นของเด็ก ๆ เวิร์นช่างถนนเป็นที่ตั้ง เพราะภัยบนท้องถนนทุกวันนี้มันร้ายแรงถึงขั้นมหันตภัย ทั้งยาเสพติด โรคเอดส์ ซึ่งเด็กเวิร์นนับเป็นกลุ่มหนึ่งที่เสี่ยงต่อการได้รับภัยทั้งสองในอัตราที่สูงมาก

วันนี้ของ "ครูหน่อง" และเพื่อนครูช่างถนน จึงเป็นวันที่สำคัญในการที่จะช่วงชิงตัวเด็กให้ออกห่างจากมหันตภัยทั้งสองและภัยอื่น ๆ อีกให้ได้ "ครูหน่อง" จึงกล่าวว่า ที่เขาและเพื่อน ๆ ยืนหยัดอยู่บนถนนเส้นนี้มาตลอด (สำหรับครูหน่อง 6 เดือนเศษแล้ว) ทั้ง ๆ ที่การทำงานแม้จะเหนื่อยและเสี่ยงเพียงใดก็ตามแต่ก็คงยังไม่เท่ากับสภาพการณ์ที่เด็กเวิร์นจะได้รับ ฉะนั้น เขาและเพื่อนร่วมสำนักจึงตั้งใจมั่นว่า จะทำงานให้หนักขึ้นในที่สุด

"ครูหน่อง" จึงเป็นผู้ชายวันนี้ที่ควรแก่การให้กำลังใจและสนับสนุนผลักดันให้เขาทำงานต่อไปอย่างเข้มแข็ง และมุ่งมั่นเพื่อเด็ก ๆ ที่ทนทุกข์อีกมากมาย ใครที่อยากติดต่อหรือส่งกำลังใจถึงเขา ตามสบายเลยที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก โทร. 5743753 (วัลลภ ตั้งคนานุรักษ์ 2538 : 54 - 56)

ครูนกและครูมึนในบ้านเด็กใกล้วัด

นอกเหนือไปจาก "บ้านอุปถัมภ์เด็ก" ที่เปิดขึ้นเพื่อรองรับเด็กถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณ กำพร้า ขาดที่อยู่อาศัยและทุกข์ยาก ขาดแคลนแล้วยังมี "บ้านสร้างสรรค์เด็ก" ที่เปิดขึ้นสำหรับเด็กเวิร์นจรจัดได้เข้ามาพักพิงและอยู่อาศัยด้วยความปลอดภัยแล้ว "มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก" ยังมีบ้านอีกหลังหนึ่งที่ได้ร่วมกับ "พระอธิการจรรยา ติชฌโร" แห่ง "วัดอ้อย จ.อ่างทอง" เปิดขึ้นสำหรับเด็ก ๆ ที่บาดเจ็บทางใจได้เข้ามาเยียวยาและอยู่อาศัย เรียนรู้พร้อมพัฒนาตนควบคู่ไปกับการอยู่ใกล้จิตธรรมชาติและธรรมะซึ่งบ้านใหม่หลังนี้รู้จักดีในนาม "บ้านเด็กใกล้วัด"

การเปิดบ้านหลังนี้ในอาณาบริเวณที่กว้างถึง 5 ไร่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้ผู้บุกเบิกที่เข้าใจงานและอดทนเข้าบุกเบิกก่อสร้างและเตรียมบริเวณให้พร้อม ก่อนที่จะก้าวสู่ขั้นตอนที่ 2 ของการเชื่อมนำเด็ก ๆ ที่เต็มไปด้วยบาดแผลทางใจเข้าไปอยู่ที่นั่น

"ครูนก" และ "ครูมึน" สองหนุ่มที่ยึดงานอาสาสมัครอยู่กับมูลนิธิ มานาน อาสาลงทำงานสานภารกิจสำคัญที่นั่น ไม่เพียงแต่จะต้องประสานกับชาวบ้านในเรื่องการก่อสร้างที่พักอาศัยเท่านั้น หากความสำคัญอยู่ที่เตรียมและแบ่งอาณาบริเวณออกเป็นสวน ๆ ทั้งเพื่องานเกษตร เพื่องานเลี้ยงสัตว์ เพื่อกิจการศึกษ เพื่อกิจการช่างฝีมือ เพื่อกิจกรรมสันตนาการต่าง ๆ

การจัดสรรอาณาบริเวณให้เป็นส่วน ๆ ที่วางแผนไว้ในกระดานนั้น ง่ายแสนง่าย แต่กว่าจะพลิกพื้นดินที่แข็งแรงและเต็มไปด้วยตอไม้ พร้อมหนามแหลมคมที่คลุมอยู่เกือบทั่วพื้นที่นั้น เป็นงานที่หนัก และเหน็ดเหนื่อยอย่างชนิดล้นหลังเมื่อยวบและฝ่ามือแตกจนกลายเป็นความหยาบกระด้าง มิต้องพูดถึงจิวรอยแผลจากส่วนเท้าจนถึงแผ่นหลังและแขน ที่หนามแหลมคมกรีดปอกและเฉี่ยวจนฝังติดอยู่เกือบทุกวัน

แต่สองหนุ่มนักบุกเบิกก็ยังคงมานะบากบั่นเรื่อยไปทุกวัน ด้วยเป้าประสงค์ที่จะให้บ้านหลังนี้เป็นบ้านขึ้นมาให้ได้อย่างสมบูรณ์ "บ้านที่เป็นบ้านไม่ใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัย" เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะเป็นบรรยากาศที่ดีสำหรับเด็ก ๆ ที่น่าห่วงใยเหล่านั้น

เหนือสิ่งอื่นใดก็คือ "น้ำใจ" และ "ความเมตตา" หลวงพ่อพระอธิการจตุรภูมิ มีให้ต่อการ บุกเบิกมาแต่ต้น หลวงพ่อไม่เพียงแต่มาเยี่ยมเยียนเท่านั้น หากข้าวก้นบาตรและปัจจัยที่ทางวัดมีในทุกวันได้แบ่งสรรมาให้อย่างไม่หวงเหวน

เมื่อทุกอย่างเริ่มเข้ารูปเข้ารอย เด็ก ๆ รุ่นแรกจำนวน 7 คน ก็เดินทางไปอยู่ร่วมด้วย ข้าวก้นบาตรของหลวงพ่อก็แจกแม่แก่เด็ก ๆ ไว้ในใบบุญมูทิตาจิตไปด้วย ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือเด็ก ๆ ที่เข้าไปอยู่ในคราวนี้ล้วนแต่เคยผ่านการ "บวชสามเณร" กับหลวงพ่อก่อนหน้านั้น กระทั่งอาจกล่าวได้ว่า "อานิสงส์ของหลวงพ่อก็ได้เห็นยวนำใจให้เด็ก ๆ หวนกลับมาคืนอีกครั้ง"

"บ้านเด็กใกล้วัด" วันนี้จึงเป็นวันที่เริ่มต้นอย่างสดใส ภาพของสองครูหนุ่มกับเด็ก ๆ ที่ร่วมกันลงแรงยกแปลงเกษตร ขนแผลงหลังคาชนลำไม้ไผ่ช่วยชาวบ้านผูกแพ จับจอบจับเสียม ขุดถอนพงหนาวออก ฯลฯ เป็นประจำแต่เช้าจรดค่ำ

"ครูนก" และ "ครูมัน" สองหนุ่มจากรั้วรวมคำแหง ที่ทั้งเรียนทั้งทำงานช่วยเหลือเด็กควบคู่กันไปเช่นนี้นอกจากจะสร้างประโยชน์ต่อเด็กที่ประสบปัญหาแล้ว ยังเป็นแบบฉบับของ "นักศึกษาสมัยนี้" ที่ละทั้งวันเวลาไปกับความรื่นเริง เนาชีวิตให้หมดไปกับอบายมุขต่างๆ นานา หรือไม่ก็หลงระเหิรพลาญความบริสุทธิ์ของตนอย่างเปลืองตัว ให้ได้หันกลับมาไตร่ตรองและมองเห็นคุณค่าในตัวเองกลับมากขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อจะได้มีแนวร่วมในการสร้างสรรค์ชีวิตเด็ก ๆ ของเราให้กว้างขวางขึ้นไปเรื่อย ๆ นั่นเอง (วัลลภ ดังคนานุรักษ์ 2538 : 62 -64)

การศึกษาของเด็กข้างถนน

การจัดการศึกษาในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการศึกษานอกระบบรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่อาจจะเน้นการศึกษาที่เรียนทางปราชญ์ เรียนภาคกลางคืน ฯลฯ แต่ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบต่างก็ต้องมีกฎเกณฑ์ มีหลักฐานต่าง ๆ ในการเข้าเรียน เช่น ทะเบียนบ้าน ทะเบียนคน อายุที่จะเข้าเรียนได้ เครื่องแต่งกาย ช่วงเวลาเรียน ช่วงเวลาสอบ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคปิดกั้นโอกาสของเด็กไทย และคนไทยจำนวนมากไม่ให้เข้าเรียนอย่างน่าเสียดาย และที่น่าวิตกก็คือ กฎระเบียบเป็นจำนวนมาก ที่มีมานานแล้วและไม่เหมาะสม

สภาพปัจจุบันกลับไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้บริหารใช้อ้างสารพัด หรือไม่ก็ชมเชยกับคนที่นำเด็กไปเข้าเรียนในระบบต่าง ๆ จนต้องคิดไปว่า "หน้าที่ของการศึกษาก็คือ เรื่องของการพัฒนาคน กลับได้คนที่ไม่เห็นค่าของคน ค่าของการพัฒนาคนเข้ามาดูแลจัดการ"

โดยเฉพาะบรรดาบักทางการศึกษาที่อำนาจหน้าที่จะเปลี่ยนแปลงความล้ำหลังของกฎระเบียบกลับนิ่งเฉยดูตายโดยไม่รู้สึกอับอายว่า ได้สร้างบาปกรรมให้แก่เด็กและผู้คนมากมายเพียงใด

"เด็กข้างถนน" คือ กลุ่มเด็กจำนวนหนึ่ง ที่พบจากความน้อยเนื้อต่ำใจและความเจ็บปวด ออกมาจากครอบครัว ออกมาจากโรงเรียน เพื่อใช้ชีวิตทุกรูปแบบตามสถานที่ทั่วไป ให้อยู่รอดได้ไปวัน ๆ ด้วยการขอทานรับจ้างทำงานหาเงิน ฉกชิงวิ่งราว ลักขโมย

จนถึงขายตัวทั้งหญิงและชาย

"เด็กข้างถนน" เรียนรู้ศึกษาจากสิ่งแวดล้อมและโลกชีวิตรอบ ๆ ตัวเขา โดยเฉพาะการรู้จักเอาตัวรอดเพื่อให้อยู่ได้ในท่ามกลางอันตรายหลากหลายชนิด

ขณะที่ความน่าเป็นห่วงอย่างมากก็ปรากฏอยู่กับพวกเขา

คือพวกเขาได้เรียนรู้การกระทำที่เป็นอันตรายต่อตนเองเช่น การเสพยาเสพติด การค้าประเวณี ตลอดจนการเรียนรู้สิ่งผิดกฎหมายที่เป็นโทษต่อผู้อื่น คือ ลักทรัพย์เขา

ปรากฏการณ์ของเด็กข้างถนนเช่นนี้ ต้องศึกษาให้ลึกซึ้งและเข้าใจว่า "ที่พวกเขาต้องเป็นเช่นนี้ต้องกระทำเช่นนี้ ก็เพราะเหตุจากครอบครัวและสังคมที่ทำร้าย ปิดโอกาส รังเกียจชิงชังพวกเขา" นั่นเอง

ความเข้าใจเช่นนี้ ถ้าหากสามารถเชื่อมโยงมาถึง "ลูกหลานของเรา" ด้วยแล้ว เราจะเกิดความรู้สึกที่ต้องการจะเข้าช่วยเหลือเด็กพวกนี้ เสมือนที่ไม่ต้องการให้สภาพเช่นนี้เกิดแก่ลูกหลานของพวกเขา

การพยายามแสวงหาหนทางช่วยเหลือพิทักษ์คุ้มครองและให้การพัฒนาแก่ "เด็กข้างถนน" จึงเกิดขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายในเบื้องต้นคือ "ให้พวกเขาได้หยุดการเร่ร่อนลง" พร้อมทั้งเข้าสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นโดยพวกเขาเองต่อไปหลังการหยุดเร่ร่อนลง

กลวิธีหนึ่งของการดำเนินงานที่มีขึ้นแล้วในสังคมไทยคือ การส่ง "ครูข้างถนน" ที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างดีทั้งในด้านจิตวิทยา มนุษยสัมพันธ์ กิจกรรมกลุ่ม เกมันทนาการ หลักการเรียนการสอน ความรู้ในเรื่องเอดส์ สารเสพติด การติดต่อกับทางราชการ การทำบัตรสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนกฎหมายเกี่ยวกับเด็กลงปฏิบัติการ

"ครูข้างถนน" ที่ผ่านการฝึกอบรมอย่างดี จะตระเวนลงไปตามพื้นที่เป้าหมายที่เด็กข้างถนนใช้ชีวิตร่วมกันอยู่

บางพื้นที่อาจจะมีเด็กอยู่น้อยเพียง 5-6 คน บางพื้นที่มีมากถึงเกือบ 20 คน การลงทำงานที่ไปพร้อมด้วยอุปกรณ์ในเป้ใบเขื่อง ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์การเรียนการสอน ศิลป ดนตรี เครื่องกีฬา หนังสือการ์ตูน เกมของเล่น เกมกด ฯลฯ เพื่อสร้างความสนใจให้แก่เด็ก ๆ ได้เข้ามารวมกลุ่มและเรียนรู้เข้าใจกัน

เงื่อนไขประการหนึ่งที่ "ครูข้างถนน" ตระหนักอยู่เสมอ ก็คือ "การลงทำงานตามช่วงเวลาของเด็กเขาอยู่ยังพื้นที่" ดังนั้น บางพื้นที่จะต้องใช้เวลาแต่เช้าถึงเย็น บางพื้นที่เริ่มจากบ่ายจรดค่ำ บางพื้นที่ต้องเริ่มงานเมื่อ

เวลาสี่สัปดาห์จนถึงรุ่งเช้าเช่นพื้นที่พัฒนพงษ์ ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้พบเด็ก ทำงานกับเด็ก ได้อย่างเต็มที่จนก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กให้ได้

การลงคลุกคลีอย่างหนักและต่อเนื่องของบรรดาครูข้างถนนเหล่านี้ ได้เกิดอานิสงส์ขึ้นมากต่อเด็ก ๆ กระทั่งหลายรายขอให้ครูช่วยพากลับบ้านสู่ครอบครัว หลายรายขอให้ช่วยหาแหล่งฝึกงานและทำงานได้ หลายรายขอเช่าอยู่ยังบ้านที่องค์กรต่าง ๆ เปิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็ก

ในขณะที่จำนวนมากขอให้ครูช่วยสนับสนุนส่งเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนต่างๆ รวมทั้งเข้าเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วย

มิติของการทำงานลักษณะ "ครูข้างถนน" ที่มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กดำเนินมาเช่นนี้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ที่ต้องการเห็นการศึกษาเป็นไปเพื่อ "รับใช้ผู้คนอย่างเป็นจริง" อันควรที่จะได้มีการแสวงหาหนทางอื่นๆ ให้มากขึ้นเรื่อยไป พร้อมทั้งฝ่ายการศึกษาเองก็ควรจะสร้างความเข้าใจให้แก่บรรดาครูอาจารย์ทั้งหลายว่า "โรงเรียนเป็นสถานที่ของเด็กทุกคน ครูคือผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและเป็นที่พักพิงของเด็กทุกคน โดยไม่เลือกว่าเด็กแต่ละคนยากดีมีจนอย่างไร" และฝ่ายบริหารก็พึงจะหาทางที่เอื้อให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาตามสิทธิที่เด็กทุกคนมีอยู่แล้ว โดยถือหลักว่า "คืนสิทธิทางการศึกษาให้แก่เด็ก โดยยกเลิกกฎระเบียบที่เป็นปัญหาต่าง ๆ ลง" (วัลลภ ตังคณานุรักษ์ 2538 : 40 - 43)

บทที่ 3

ผลการศึกษา

ผลศึกษารายกรณี

1. สภาพชีวิตและสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

1.1 สภาพคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสในชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพชีวิต ดังนี้ คือ ยังคงมีครอบครัว คือ พ่อหรือแม่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ก็มีบ้างที่กำพร้าทั้งพ่อและแม่ แต่ส่วนใหญ่จะแยกกันอยู่ และโดยการหย่าร้างหรือเป็นหม้าย คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ออกจากบ้านมาด้วยสาเหตุคล้ายคลึงกัน คือ ครอบครัวขาดความอบอุ่น แม่กับพ่อเลียงทะเลาะกัน อยากเป็นอิสระ ถูกคนในครอบครัวทำร้าย น้อยใจที่เป็นวัยรุ่นแล้วได้เงินเพียงวันละ 5 บาท ทะเลาะกับพ่อแม่ อยากมาเที่ยวที่เชียงใหม่ ออกจากคุกแล้ว ไม่รู้ว่าจะไปที่ใด และพ่อกับแม่ทะเลาะกัน รวมทั้งเบื่อบ้านที่มีแต่ความทุกข์ยาก

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่มีเงินอน เป็นหลักแหล่ง ไม่มีอุปกรณ์ในการนอน เช่น หมอน ที่นอน ผ้าห่ม หากแต่นอนตามชอกมุมต่าง ๆ ในบริเวณท่าแพ บางครั้งอาจจะมีเสื้อ ผ้าห่มบ้าง แต่ถ้าวันใดตื่นสาย เทศกิจก็จะมาเก็บอุปกรณ์การนอนเหล่านี้ไปหมด คนเร่ร่อนและด้อยโอกาส เหล่านี้ไม่มีที่เก็บเสื้อผ้าที่มีเพียงคนละ 2-3 ชุด หรือมีเพียงชุดเดียว แต่เขาเหล่านี้จะนำเสื้อผ้าที่มีอยู่ไป ซุกซ่อนไว้ตามชอก มุมหรือที่ลับตาคนในบริเวณท่าแพ ซึ่งก็เสี่ยงกับการถูกเก็บไปทิ้งโดยเทศกิจ

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้จะอาบน้ำตามบิมน้ำมัน วัดหรือป้อมตำรวจที่ใจดีอนุญาตให้ใช้ได้ เสื้อผ้าก็อาจจะซอกตามแหล่งดังกล่าว แต่บางคนก็นำลงซักในคูเมืองบริเวณใกล้ท่าแพ แล้วก็ฝั่งไว้บริเวณท่าแพ แต่บางคนก็เจียดเงินที่หามาได้เป็นค่าซักเสื้อผ้า โดยการส่งไปซักที่ร้านซักผ้า ซึ่งก็ทำให้ปัญหาการซักผ้า หาดตากผ้า และถูกเก็บโดยเทศกิจหมดไป

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้จะเลี้ยงชีวิตด้วยการขายบริการทางเพศ ซึ่งผู้ซื้อบริการเป็นทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศทั้งผู้หญิงและผู้ชาย อัตราการขายบริการทางเพศสำหรับชาวต่างประเทศจะสูงกว่าคนไทย แต่บางคนก็หาเลี้ยงชีพด้วยการรับจ้างถีบสามล้อ นวดแผนโบราณ และขอเงินจากผู้ผ่านไปมาโดยไม่ขายบริการทางเพศ

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้บางคนเคยติดคุก เคยถูกกักบริเวณที่สถานพินิจ และคุ้มครองเด็กมาแล้ว และบางคนก็เคยอยู่ในความดูแลของ NGOs มาแล้ว บางคนก็ไม่มีที่จะไป เนื่องจากสามิตติดคุก จึงพาลูกสาวที่มีอายุเพียง 2 ขวบมาอาศัยอยู่ที่ท่าแพ มีคู่นอนคนใหม่ พยายามหาเงินเพื่อไปเข้าโรงแรมให้ลูกได้นอนช่วงดึก ซึ่งทั้งแม่และพ่อใหม่ต่างก็รอขายบริการทางเพศอยู่ที่ท่าแพ

1.2 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิต

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้มีสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตเป็น 2 ระยะ คือ สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตก่อนออกจากบ้าน และสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตในขณะนี้

1.2.1 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตก่อนออกจากบ้าน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้มีสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตก่อนออกจากบ้าน ก็คือ ชาติอิสระ เบื่อหน่ายการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวระหว่างพ่อกับแม่ แม่กับพ่อเลี้ยง ตนเองกับพ่อแม่ ความทุกข์ยาก ในการหาเลี้ยงชีพอยากไปเที่ยวในที่เจริญกว่า ภูมิลำเนาของตน และไม่รู้ว่าจะไปที่ใด ไม่มีที่พึ่ง ไม่มีที่พักพิง

1.2.2 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตในขณะนี้

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้มีสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตขณะนี้ คือ ไม่มีความหวัง ไม่มีเป้าหมาย มีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ ซึ่งก็ไม่ค่อยได้คิดถึงมากนัก เพราะมีกลุ่มเพื่อนที่มีชีวิต คล้าย ๆ กันช่วยเหลือกันตาม มีตามเกิด ทำให้รู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่าที่หาทุกอย่างด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง การได้ค่าตอบแทนมากหรือน้อย ไม่ได้มี คุณค่าที่ค่าของเงิน แต่เป็นภาคภูมิใจที่ได้แสดงออก ซึ่งความสามารถส่วนบุคคล

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้จะคิดถึงปัญหาของชีวิตก็ต่อเมื่อถูกถาม แต่ก็คิดถึงเพียง แว่นเดียวเท่านั้น แต่บางคนก็ไม่ได้คิดถึงเลย เพราะเขาเหล่านั้นบอกว่า "ชีวิตของคนเร่ร่อนไม่มีอะไรแน่นอน วันนี้อาจจะเห็นกันอยู่ พรุ่งนี้อาจจะเกิดอะไรขึ้นก็ไม่มีใครบอกได้ ไม่สนใจดีกว่า"

2. รูปแบบในการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคเอกชนอื่น ๆ

2.1 รูปแบบในการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อย-โอกาส

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะช่วยเหลือกันแก้ปัญหาและช่วยเหลือกันเอง โดยการแบ่งปันทั้งเงิน ซึ่งอาจจะแบ่งกันตั้งแต่ 5 บาท 10 บาท ซึ่งถ้ามากกว่านี้ก็จะไม่มีแบ่งปัน นอกจากนั้นยังมีการแบ่งปันกันในลักษณะของการให้ยืม ให้แล้วให้เลย ในเรื่องเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เสื้อผ้า และอาจจะรวมถึงยาบ้าด้วย สำหรับที่ซุกหัวนอน อุปกรณ์การนอนก็อาจจะใช้ร่วมกัน นอนด้วยกัน ผู้ใหญ่จะปกป้องเด็ก ๆ และผู้หญิง โดยการสอนใกล้ ๆ กัน คอยดูแลกัน ไม่ให้ถูกกลั่นแกล้ง ทำร้ายหรือเสี่ยงภัย ผู้ที่มาใหม่จะได้รับการต้อนรับให้อยู่ที่หาแพได้ ไม่มีการกีดกัน ขับไล่ ทำร้าย ใช้อิทธิพล ไม่ขูดรีดและไม่เบียดเบียน ทุกคนมาอยู่หาแพด้วยศักดิ์ศรีของความเป็นคนเท่ากัน มีอิสระในการหาเลี้ยงชีพเหมือนกัน เป็นเจ้าของสิ่งที่หามาได้อย่างครบถ้วน

2.2 การช่วยเหลือของ NGOs

ที่ผ่านมาคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้บางคนเคยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การพัฒนาเอกชน โดยจัดที่พักให้คือ "เฮือนน้ำใจ" และได้รับความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกัน AIDS และสารเสพติด แต่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ก็ออกมาอยู่หาแพเช่นเดิมด้วย เหตุผลว่าต้องการอิสระ ซึ่งอิสระคำนี้อาจจะรวมถึงการมีอิสระในการเสพยาเสพติดด้วยก็ได้ คน - เร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้อยากให้ NGOs ทำกิจกรรมเสริมความรู้และสร้างความตระหนักให้ แต่ไม่ต้องการกลับไปพักที่ "เฮือนน้ำใจ" อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะนี้ "เฮือนน้ำใจ" ย้ายไปอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกล คือ เขตอำเภอสันกำแพง ติดกับกิ่งอำเภอแม่อน ซึ่งไม่เจริญ ไม่มีแสงสี ทุกคนต้องช่วยกันทำการเกษตร เพื่อการยังชีพ และที่สำคัญ คือ ที่ "เฮือนน้ำใจ" ห้ามเสพยาเสพติด ห้ามชกน้านอง ๆ เพื่อน ๆ และผู้ที่มีอายุมากกว่าเสพยาเสพติด ถึงแม้ว่าที่เฮือนน้ำใจ จะมีที่พักอาศัยที่อบอุ่น (ด้วยอุณหภูมิ) มีอุปกรณ์เครื่องนอนที่ครบครัน มีอาหารรับประทานครบทุกมื้อ ปลอดภัย

ต่อการติดสารเสพติด และเอดส์ แต่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่สนใจที่จะไปพักพิง เพราะไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างอิสระ ไม่ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสามารถของตัวเอง ซึ่งเป็นงานที่ท้าทาย จึงพอใจที่จะอยู่ทำแพมากกว่า แม้จะอดมืออดตีน หาที่ซุกหัวนอนไปเรื่อย ๆ บางครั้งก็ถูกจับ แต่ก็ไม่ท้อแท้ก็ได้ออกมามีชีวิตอย่างอิสระอีก จึงไม่ต้องแปลกใจว่าคนทำแพเหล่านี้ไม่ทุกข์ ไม่ร้อนที่จะอยู่หรือจะถูกจับ อาจจะเศร้าใจบ้าง ทุกครั้งที่เพื่อน ๆ ถูกจับ แต่ทุกคนก็มีความหวังว่า "เดี๋ยวก็ออกมา"

2.3 การช่วยเหลือขององค์กรเอกชนอื่น ๆ

องค์กรเอกชนอื่น ๆ ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ เพราะไม่ได้ลงไปสัมผัส และไม่ได้ลงไปศึกษาอย่างแท้จริง ทำให้มองไม่เห็นภาพของคนกลุ่มนี้

3. ปัญหาในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐ โอกาส ช่องทาง และรูปแบบ

3.1 โอกาส

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ ไม่มีโอกาสเข้าถึงระบบบริการของรัฐ เพราะไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริการทางด้านสาธารณสุข การศึกษา คนเหล่านี้จะไม่มีโอกาสได้ใช้บริการเลย คนเหล่านี้บางคนเขียนหนังสือไม่ได้ เพราะไม่ได้เข้ารับการศึกษามาก่อน ไม่เคยไปโรงพยาบาล เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะซื้อยาตามร้านขายยาทั่วไป

3.2 ช่องทาง

คนเหล่านี้ไม่รู้ช่องทางที่จะเข้ารับบริการของรัฐเพราะไม่มีความรู้ ไม่มีคุณสมบัติและไม่กล้าที่จะไปรับบริการจากรัฐ เนื่องจากตนเองอาจจะเป็นคนผิดกฎหมาย หรือมี พฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย แต่ขณะนี้หน่วยงานของรัฐได้ยื่นมือมาประสานกับผู้วิจัยสมทบเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้

3.3 รูปแบบ

รูปแบบในการเข้ารับบริการของรัฐของคนเร่ร่อนกลุ่มนี้ อาจทำได้โดยขอความช่วยเหลือจากโครงการของเรา ไปรับบริการจากองค์กรคู่เคียงกับโครงการของเราในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 10 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะ 2 องค์กรนี้ยินดีให้ความร่วมมือ สำหรับการเข้ารับบริการสงเคราะห์จากหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนก็เช่นเดียวกัน คือ จะต้องผ่านโครงการของเราในฐานะผู้ประสานงาน เพราะลำพังคนเร่ร่อนเหล่านี้ ไม่กล้าไป ขอรับบริการจากรัฐอยู่แล้ว ถ้าไม่มีองค์กรเอกชนประสานงานให้แล้ว คนเร่ร่อนเหล่านี้ก็จะไม่มีโอกาสได้รับการบริการจากรัฐเลย

4. การประเมินตนเองของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

4.1 ตำแหน่งทางสังคม คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะประเมินตนเองว่าเป็นคนจน เป็นคนระดับล่างของสังคม แต่ก็คนไทยคนหนึ่ง แม้บางคนจะเป็นชาวไทยภูเขา พูดภาษาไทยไม่ชัด เขียนหนังสือไม่ได้ แม้แต่การลงลายมือชื่อตัวเองก็ทำไม่ได้ ต้องใช้การประทับลายมือแทน คนที่เป็นพันธมิตรกับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสกลุ่มนี้คือ ผู้ด้อยโอกาสด้วยกัน แม้คำที่ขายของในบริเวณลานทำแพ ผู้ให้บริการทางเพศทั้งไทยและชาวต่างประเทศ ตำรวจ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในบริเวณนั้น ซึ่งให้ความเมตตาให้ใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณป้อมยามตำรวจเป็นที่ซุกซ่อนเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ หรือแอบหลับพักผ่อนที่ม้านั่งของตำรวจ นอก

จากนั้นก็ยังมีนักวิจัยที่มีความจริงใจหรือนักพัฒนาเอกชนที่มีความจริงใจ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติกับเขาก็คือ ตำรวจ และเทศกิจ ซึ่งถ้าเขากระทำความผิดในเรื่องของการมั่วสุม เสพสารเสพติด เขาก็จะถูกจับทันที แต่ตำรวจก็เป็นพันธมิตรกับ คนกลุ่มนี้เพื่อประโยชน์ในการหาข่าว เช่น กระจายใบของฝรั่งผู้ให้บริการ หรือมีการแย่งชิงทรัพย์สินของชาวต่างประเทศ ซึ่งคนเหล่านี้ก็พอจะให้เบาะแสที่เป็นประโยชน์ต่อตำรวจได้ ส่วนเทศกิจก็จะเป็นปฏิบัติกับคนกลุ่มนี้ โดยการดูแลรักษาความสะอาด ความเรียบร้อยของลานท่าแพ ซึ่งมีกิจกรรมของเทศบาล และองค์กรอื่น ๆ บ่อยครั้งมาก เดือนหนึ่ง ๆ ก็อาจจะมียกกรรมเกินกว่า 1 ครั้งเสมอ เทศกิจจะเก็บเสื้อผ้า เสื้อ ข้าวของเครื่องใช้ซึ่งซุกซ่อนตามซอกตามมุมต่างๆ บางครั้งก็ขวางหูขวางตา ดูแล้วขาดความเป็นระเบียบ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้จะถูกเทศกิจ รวบกวในช่วงเช้ามืดก่อน 11.00 น. ซึ่งเขาเหล่านี้ยังนอนหลับอยู่ บางครั้งเทศกิจก็มาปลุกพร้อมทั้งรวบเครื่องนอนของเขาไป ทำให้ต้องหาใหม่ หรือนอนโดยไม่มีเครื่องนอนในคืนต่อไปจนกว่าจะหาใหม่ได้

4.2 การให้ความหมายของชีวิต

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้มองชีวิตของตนเองว่ามีความสุข เพราะมีอิสระ การหาเลี้ยงชีพโดยการขายบริการทางเพศเป็นงานที่ทำหาความสามารถตั้งแต่การตีสนิทกับ ผู้ให้บริการ การทำให้ผู้ใช้บริการตกลงใจใช้บริการ การให้บริการจนกระทั่งการได้ค่าตอบแทนที่ไม่น้อยกว่าราคาที่ตกลงกัน หรือถ้าได้มากกว่าก็ยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถ และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของการมีชีวิตในแต่ละวัน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ มองแบบแผนการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างมีความหมายและมีความหวัง นับตั้งแต่ตื่นนอนก่อนเที่ยง หาอาหารใส่ท้องเท่าที่จะมีความสามารถ บางคนไปขอจากวัด บางคนไปขอจากแม่ค้าที่ขายของสำหรับให้คนใส่บาตรแล้วเหลือ ซึ่งก็จะเททิ้งเอามาแบ่งกันรับประทาน บางคนอาจจะไม่มีเงินเหลือจากเมื่อคืนก็จะไปซื้ออาหารรับประทาน จากนั้นก็จะแอบหลบ ๆ ซ่อน ๆ ตามที่ต่าง ๆ ไปหาเพื่อน หรือเดินเล่นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งใกล้เวลา 18.00 น. ก็จะเริ่มทยอยออกมานั่งเล่นในบริเวณท่าแพ พุดคุยเล่นหัวกันไปเรื่อย ๆ จนเริ่มค่ำและความมืดเริ่มเข้ามาเยือนบริเวณท่าแพ ถึงแม้จะมีไฟฟ้าของเทศบาล แต่ตามมุมต่าง ๆ ก็จะมีคามมืดสลัว ๆ ซึ่งถ้าไม่เดินเข้าไปใกล้จะไปทราบว่าเป็นใคร ซึ่งคนทั่วไปของเสียงใหม่ที่ไม่มีการกีดกันคนเหล่านี้จะไม่กล้าเดินเฉียดเข้าไป เพราะเกรงอันตรายโดยสัญชาตญาณ แต่ความเป็นจริงแล้วไม่เคยมีอันตรายที่เกิดจากคนเหล่านี้เลย เพราะเขารู้ว่าถ้าเขาสร้างเหตุร้ายเกิดขึ้น เขาจะไม่มีทางรอดเพราะตำรวจรู้จักเขาเป็นอย่างดี แบบแผนการดำเนินชีวิตเช่นนี้เป็นที่พึงพอใจของคนกลุ่มนี้ เพราะเขาถือได้ว่าใช้ชีวิตอย่างอิสระ มีคุณค่า ไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของใคร ไม่ต้องรอการตัดสินใจของใคร แม้จะมีข้อเสนอกเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ โดยการดำเนินงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เขาก็ไม่สนใจที่จะรับข้อเสนอ ทั้งนี้เพราะเขาให้คุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเขาในเรื่อง "ความเป็นอิสระ" เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของเขา

4.3 คนเร่ร่อนและคนด้อยโอกาสเหล่านี้มีความมุ่งหวังในอนาคตเพียงแค่มีชีวิตรอดไปวัน ๆ อย่างมีความสุขเช่นวันนี้ ส่วนวันหน้าจะเป็นอย่างไรขอให้ถึงวันนั้นก่อนแล้วค่อยคิด แต่ก็มีบางครั้งและบางคนที่เริ่มคิดแล้วก็ทิ้งไปเมื่อเราคุยกันถึงเรื่องอนาคต คนเหล่านี้จะไม่คิดถึงอนาคตอย่างต่อเนื่องยาวนาน เพราะดูจะเป็นการคิดที่ทำให้รบกวนสมองเปล่า ๆ และไร้ประโยชน์ด้วย คนเหล่านี้จะไม่ยุติการดำเนินชีวิตเช่นในปัจจุบัน

อย่างตั้งใจ แต่วิถีชีวิตของเขาอาจจะเปลี่ยนไปได้ถ้ามีอะไรมากระทบและชักนำไปไม่ว่าจะเป็นทางดีหรือเลว เช่น อาจจะมีผู้ให้บริการทางเพศรับไปอุปการะ หรืออาจจะถูกจับ ติดเชื้อ HIV ติดสารเสพติด ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามคนเหล่านี้จะไม่ยุติการดำเนินชีวิตแบบนี้ เพราะคนเหล่านี้ได้หลุดจากการความเป็นครอบครัวออกมาสู่โลกกว้างที่มีอิสระเสรีแล้ว การที่จะกลับไปอยู่ในกรอบหรือคอกที่ขาดอิสรภาพ มีแต่ความกดดันและมีกรอบในการดำเนินชีวิตต่าง ๆ มากมาย ย่อมเป็นไปได้

4.4 คนเร่ร่อนและคนด้อยโอกาสเหล่านี้มองตัวเองว่ามีอิทธิพลต่อผู้อื่นน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นคู่ครอง เช่นกรณีของแก้วกับเก่ง หรือแอนกับดำ กลุ่มเพื่อนและผู้ให้บริการทางเพศ ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้เป็นผู้ให้บริการ ซึ่งอาจจะมีอำนาจต่อรองบ้าง แต่ก็น้อยมาก เพราะคนเหล่านี้ไม่มีทางเลือกมากนัก ต้องอยู่ในภาวะจำยอม

กรณีเก่งกับแก้ว ต่างฝ่ายต่างเคยมีสามีและภรรยามาก่อน เมื่อมาอยู่ด้วยกันก็ปฏิบัติต่อกันแบบอิสระเสรี ใครจะขายบริการทางเพศก็ไป ในขณะที่อีกคนหนึ่งก็จะดูแลบ่มิ้ม ซึ่งเป็นลูกติดแก้วมาและมีอายุเพียง 2 ขวบเศษ และถ้าแก้วกับเก่งต้องไปขายบริการทางเพศพร้อมกัน คนลานท่าแพอื่น ๆ ก็จะช่วยดูแลบ่มิ้มแทน

สำหรับดำกับแอนเป็นคู่รักที่คนลานท่าแพชื่นชมในความจงรักภักดีของแอนที่มีต่อดำเป็นอย่างมาก แม้ดำจะติดยา แต่แอนก็รัก ให้ความเอาใจใส่ ห่วงใย เป็นวิตกกังวลและคอยช่วยเหลืออยู่ไม่ยอมห่าง แม้ทั้งคู่จะอยู่กันแบบเตี้ยอุ้มค่อมก็ตาม

คนเร่ร่อนและคนด้อยโอกาสกลุ่มนี้มีอิทธิพลต่อกันและกันแบบหลวมๆ คือ อยู่กันด้วยความเป็นเพื่อน ห่วงใยกัน ช่วยเหลือกัน มีอะไรก็แบ่งปันกัน ไม่หวง ไม่เอาเปรียบ ไม่แก่งแย่ง ไม่ใส่ร้าย ไม่ทะเลาะวิวาท ไม่อิจฉาริษยา และไม่มีความขัดแย้งกันเลย ต่างคนต่างอยู่ เป็นอิสระ แต่เวลาที่มีผลประโยชน์ ทุกคนจะคิดถึงกันและกัน เรียกหากันเพื่อมารับผลประโยชน์ และไม่ละโมภที่จะเอาไว้ สำหรับตนเองเป็นปริมาณมาก ๆ

5. การวิเคราะห์ความยากลำบากของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

5.1 ความยากลำบากที่สุดของคนด้อยโอกาส และคนเร่ร่อน

ความยากลำบากที่สุดของคนเร่ร่อน และด้อยโอกาสกลุ่มนี้ก็คือการหลุดพ้นจากการติดยา เพราะอาจจะติดมาก่อนหน้านี้ หรืออาจจะเพิ่งเริ่มมาเสพยาเมื่อมาอยู่ที่ท่าแพ เพราะความเป็นอิสระจากผู้ปกครองและขณะนี้ในจังหวัดเชียงใหม่ ยาบ้าหาได้ง่ายมาก มีทุกหนทุกแห่ง ราคาก็ไม่แพงนัก รวมทั้งมีผู้ไม่หวังดีหวังแต่ประโยชน์ส่วนตัวจากการขายยาบ้า ในจังหวัดเชียงใหม่มากมาย ความยากลำบากนี้เป็นความยากลำบากที่ซ่อนเร้น ซึ่งคน เร่ร่อนและด้อยโอกาสมักจะไม่ได้พูดถึง เพราะเกรงกลัวความผิด แต่จะบอกถึงความยากลำบากว่าถูกเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองรบกวน และถูกจับกุมซึ่งถึงแม้ว่าจะถูกขังคุกหรือกักบริเวณเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่เกิน 1 เดือน หรืออาจจะมากกว่านั้น แต่การถูกจับกุมเป็นเรื่องใหญ่ เพราะทำให้สูญเสียอิสรภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของชีวิต คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้เมื่อออกจากคุก คือสถานพินิจจะอ้วนท้วน แข็งแรง หน้าตาแจ่มใส ผิวขาวขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเป็นอยู่ในคุกทางด้านวัตถุค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ แต่ใน

เรื่องของจิตใจที่มีความรู้สึกว่าเขาด้อยภาพ ทำให้ทุกคนที่เคยเข้าคุกหรือถูกกักบริเวณในสถานพินิจฯ ตอบอย่างชัดเจนว่าไม่อยากเข้าคุกหรือถูกกักบริเวณ แม้จะได้เงินเป็นหมื่นเป็นแสนเพื่อการแลกเปลี่ยน

สิ่งที่เป็นความยากลำบากของคนกลุ่มนี้อีกอย่างหนึ่งก็คือ การที่ไม่มีบัตรประชาชน และไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน เนื่องจากไม่มีบ้านพักเป็นหลักแหล่ง ทำให้ไม่มีโอกาสได้รับบัตรประชาชน สุขภาพถ้วนหน้า เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลเกินกว่า 30 บาท โดยการไปคลินิก หรือต้องซื้อยารับประทานเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สร้างความกังวลใจให้กับคนกลุ่มนี้มากพอสมควรเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย และการไปโรงพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน ก็อาจจะไม่ได้รับความสะดวก เพราะไม่มีบัตรประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้าน

สำหรับคนที่มีลูกติดมาด้วย และลูกมีอายุเพียง 2 ขวบเศษ จะมีความทุกข์เรื่องอนาคต ของลูก เพราะขณะนี้ลูกได้เห็นและได้สัมผัสกับสิ่งไม่ดีหลายประการ เช่น เรื่องยาเสพติด และเรื่องพฤติกรรมทางเพศ และที่สำคัญ อนาคตทางการศึกษาของลูกจะเป็นอย่างไรก็ไม่อาจคาดเดาได้ และขณะนี้แม้ก็เสี่ยงกับการติดเชื้อ HIV ถ้าแม่ติดเชื้อ HIV แล้วจะมีโอกาสเลี้ยงลูกไปอีกยาวนานเท่าใด ก็ไม่อาจกำหนดได้เช่นกัน และถ้าแม่เสียชีวิตไปลูกก็คงจะลำบาก ไม่รู้ว่าใครจะเป็นผู้เลี้ยงดู

5.2 สาเหตุของความยากลำบาก

ความยากลำบากในข้อ 5.1 เป็นผลมาจากความต้องการเป็นอิสระจากครอบครัวที่ไม่อบอุ่น ไม่ให้เกียรติ เพราะพ่อแม่ทะเลาะกัน คนในครอบครัวทะเลาะกัน จากความยากลำบากในครอบครัว ซึ่งอยู่ไปก็ไม่มีอะไรดีขึ้น ไม่มีความหวัง การออกจากบ้านมาเร่ร่อนยังคงจะมีความหวังมากกว่า เพราะทำแม่มีค่าตอบแทน คนเร่ร่อนเสมอ แต่บางคนก็เป็นผลมาจากปัญหาชีวิตคู่ของตนเอง ทำให้ต้องเลือกทำแพเป็นที่ทำมาหากินและซุกหัวนอน

5.3 สวัสดิการ

5.3.1 สวัสดิการจากรัฐ

รัฐมีโครงการช่วยเหลือคนเร่ร่อนโดยมีสถานที่พักพิงให้ เช่น บ้านเด็ก-ชายเชียงใหม่ บ้านกิ่งแก้ว บ้านเด็กอ่อนเวียงพิงค์ ฯลฯ แต่คนเร่ร่อนเหล่านี้ไม่ประสงค์ที่จะไปใช้บริการเพราะเกรงว่าจะหมดอิสรภาพ คนเร่ร่อนไม่เคยถามเกี่ยวกับหน่วยงานเหล่านี้เลย และไม่เคยร้องขอที่จะได้รับสวัสดิการจากหน่วยงานเหล่านี้

คนเร่ร่อนเหล่านี้จะนึกถึงสวัสดิการของรัฐด้านการรักษาพยาบาลเมื่อรู้สึกที่ตนเองหรือสมาชิกในกลุ่มเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ก็ไม่กล้าไปติดต่อขอรับบริการเพราะไม่มีบัตรประชาชน และเคยชินกับการอยู่แล้วอาการป่วยก็หายไปเอง หรือขอมาจากเพื่อน ๆ มารับประทานและถ้ามีเงินก็จะไปซื้อยาตามร้านขายยา มารับประทานเอง

5.3.2 สวัสดิการจากองค์กรเอกชน

คนเร่ร่อนเหล่านี้จะคุ้นเคยกับคนขององค์กรเอกชนมากกว่าของรัฐ เพราะคนขององค์กรเอกชนเคยลงไปคลุกคลีในการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมป้องกันโรคทางเพศ-สัมพันธ์ และจัดที่พักอาศัยให้ เช่น "เอื้อนน้ำใจ" ซึ่งคนเร่ร่อนเหล่านี้บางคนก็รู้ บางคนก็ไม่รู้ บางคนก็เคยรับบริการ แต่บางคนก็ไม่เคยรับบริการ แต่ขณะนี้คนเร่ร่อนเหล่านี้ก็เรียกหาและร้องขอให้จัดกิจกรรมให้กับเขาอีก แต่ก็ไม่มีหน่วยงานใดจะเจียดงบประมาณให้ เพียงแต่รับปากว่าจะพยายามจัดหางบประมาณให้ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

เชียงใหม่ ศูนย์สุขภาพเขต 10 แต่บุคลากรที่จะจัดกิจกรรม ให้กับคนเร่ร่อนได้ต้องเป็นบุคคลที่เขาไว้วางใจ เชื่อใจ และมั่นใจว่าจะไม่ทำให้เขาเดือดร้อน คือ ต้องไม่ทำให้เขาหมดอิสรภาพ นั่นก็คือ องค์กรเอกชนที่น่าเชื่อถือ ต้องเป็นตัวเชื่อมระหว่าง องค์กรของรัฐกับคนเร่ร่อนเหล่านี้

6. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

6.1 คนเร่ร่อนเหล่านี้มีความรู้สึกว่าเขาไม่มีอำนาจต่อรองกับอำนาจทางสังคม เพราะเขามีความรู้สึกว่าเขาเป็นคนด้อยโอกาสในทุก ๆ เรื่อง เมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ ในสังคม มีชีวิตที่ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ แต่เขาก็มีอำนาจต่อรองกับผู้ให้บริการจากเขาโดยการขอร้องให้ "ใช้ถุงยางอนามัย" แต่ถ้าไม่ได้จริง ๆ เขาก็จะไม่ต่อรอง นอกจากนั้นเขาก็อาจจะต่อรองในเรื่องราคาที่เป็นค่าบริการ แต่ถ้าไม่ได้จริง ๆ เขาก็ไม่ต่อรองต่อไป

6.2 ภาพสะท้อนของการไม่มีอำนาจต่อรอง

คนเร่ร่อนได้สะท้อนให้เห็นภาพของการไม่มีอำนาจต่อรอง โดยการยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรอง ไม่เข้าไปเจียดใกล้บริการที่พึงได้ และปฏิเสธการช่วยเหลือที่เป็นทางการ

6.3 สิ่งที่ทำให้เกิดสภาวะที่ขาดอำนาจต่อรอง

คนเร่ร่อนมีสภาวะที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้ชีวิต การเป็นอยู่หลับนอน และการประกอบอาชีพ จึงทำให้อยู่ในสภาวะที่ขาดอำนาจต่อรอง

6.4 แหล่งพึ่งพิงเมื่อขาดอำนาจต่อรอง

เมื่อคนเร่ร่อนขาดอำนาจต่อรอง เขาจะหันไปพึ่งพิงตัวเองเป็นอันดับแรก เพราะการพึ่งพิงคนเร่ร่อนด้วยกันย่อมเป็นไปได้ยาก แต่ถ้าจำเป็นจริง ๆ เขาก็จะพึ่งพิงกัน เช่น ขอเงินกันเพียง 5 บาท ถ้ามากกว่านั้นก็คงไม่มีใครให้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็ไม่มี สำหรับคนที่อ่อนแอ ก็จะพึ่งพิงคนที่เข้มแข็งกว่า ไม่ให้คนที่หวังจะมารังแก ทำร้ายได้ อาจจะเป็นการพึ่งพิงกันแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เช่น เวลานอนก็นอนใกล้ ๆ กัน หรือแสดงให้เห็นว่าใครเป็นคนปกป้องใคร

7. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

7.1 คนเร่ร่อนกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กับกลไกของรัฐในชุมชนของเขาในฐานะที่เป็นผู้ถูกปกครอง ซึ่งต้องยอมรับอำนาจการปกครอง โดยไม่มีการต่อรอง เพราะคนเร่ร่อนกลุ่มนี้ขาดหลักฐานการเป็นพลเมืองไทย เช่น ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน เพราะไม่มีที่พักอาศัยเป็น หลักแหล่ง จึงทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองในการเข้ารับบริการจากรัฐ

7.2 คนเร่ร่อนกลุ่มนี้ไม่มีความรู้สึกอย่างไรต่อกลไกของรัฐทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เพราะไม่ต้องการเข้าไปข้องแวะด้วย เนื่องจากเกรงว่าอิสรภาพจะหมดสิ้นไป

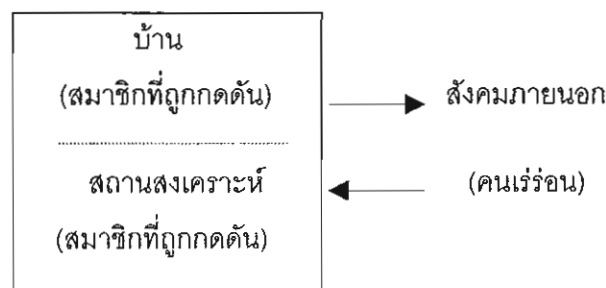
7.3 คนเร่ร่อนกลุ่มนี้ไม่ได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐ แต่จะมีการสร้างกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือกันเอง เมื่อมีปัญหาที่นอกเหนือจากปัญหาใหญ่ในชีวิต เช่น ไม่มีเงินซื้อข้าว ชื่อน้ำในบางมือ หรือไม่มียาแก้ปวด แก้ไขในบางครั้ง คนเร่ร่อนเหล่านี้ไม่ได้สร้างกลุ่มต่อรองกับอำนาจจริง เพราะคิดว่าการที่

ตนเป็นคนเร่ร่อนอยู่ในขณะนี้เป็นการปฏิบัติที่ผิดกฎหมายอยู่แล้ว จึงไม่อยากเข้าใกล้เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะเกรงว่าจะถูกจับกุมคุมขัง

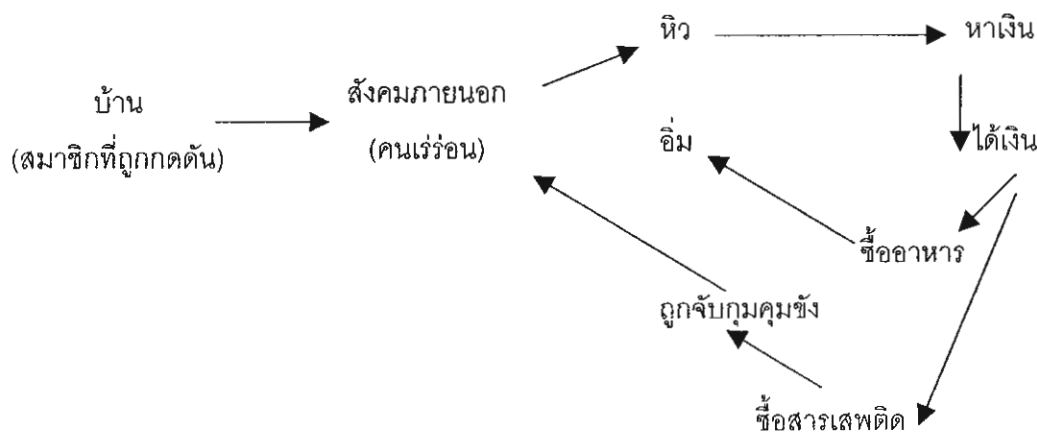
8. วงจรความทุกข์ยาก

8.1 ปัญหาพื้นฐานที่เป็นจุดกำเนิดความทุกข์ยากของคนเร่ร่อนกลุ่มนี้ คือความยากจน ความยากไร้วัตถุและสิ่งจรรโลงใจ เช่น ได้รับเงินไม่เพียงพอที่จะใช้ในช่วงชีวิตนั้น ถูกดูต่ำ เหยียด บังคับ ขาดอิสรภาพ จึงทำให้ทุกคนออกจากบ้านโดยมีความหวังว่าในโลกกว้างที่ไม่ใช่บ้านน่าจะมีความหวัง มีความเป็นอิสระ มีความสบายใจ ซึ่งคนเร่ร่อนเหล่านี้ก็ได้พบและรู้สึกว่าคุณชีวิตมีรสชาติมากขึ้น ทุก ๆ วันจะมีความหวังและส่วนใหญ่ก็ได้พบกับความหวังนั้น ส่วนจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความสามารถ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้คนเร่ร่อนมีความภาคภูมิใจและรู้สึกว่าชีวิตของเขามีคุณค่าด้วยเช่นกัน

8.2 วงจรของความทุกข์ยากของคนเร่ร่อนเหล่านี้จะครบกระบวนการก็ต่อเมื่อเขาไปพึ่งการสงเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเมื่อทนไม่ได้ก็หนีออกมา ชีวิตของเขาก็จะวนเวียนกลับมาอยู่ในสภาพของคนเร่ร่อนอีก ดังนี้

จากสภาพดังกล่าวคนเร่ร่อนเหล่านี้จึงไม่สนใจที่จะพึ่งพิงการสงเคราะห์ของรัฐ ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากบ้านที่มีความกดดัน วงจรความทุกข์ยากของเขาจึงไม่ครบวงจรดังนี้

8.3 การหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

คนเร่ร่อนกลุ่มนี้ถือว่าชีวิตที่เป็นอยู่เช่นนี้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากแล้ว ถ้าไม่ถูกจับกุมขังเขาก็จะไม่คิดว่าเขามีชีวิตที่ทุกข์ยาก เมื่อใดที่ถูกจับกุมคุมขัง ขึ้นศาลและถูกศาลโทษ คนเร่ร่อนกลุ่มนี้ก็จะคิดว่าชีวิตมีความทุกข์ยาก และอยากหลุดพ้น วิธีการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่เขาคิดได้ก็คือ แยกจากกลุ่ม ไม่เสพยาเสพติด ไม่มั่วสุมแล้วก็ไม่ถูกจับกุมคุมขัง แต่เขาก็ไม่มีทางไป เพราะทุกคนไม่ต้องการกลับบ้าน ไม่ต้องการไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ และไม่ต้องการไปอยู่คุก ทางออกทางเดียวที่อาจเป็นไปได้ ก็คือ พยายามติดสนิทกับผู้มาซื้อบริการทางเพศที่เป็นชาวต่างประเทศ และขอไปพักอยู่ด้วย โดยไม่มาป้วนเปี้ยนที่ท่าแพ

บทที่ 4

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

1. สภาพชีวิตและสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

1.1 สภาพชีวิต

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาพ่อแม่แยกกันอยู่ เป็นลูกกำพร้า แต่บางส่วนก็ยังมีพร้อมทั้งพ่อและแม่ ออกจากบ้านมาด้วยสาเหตุสำคัญ คือ ขาดความเป็นอิสระ ไม่มีความอบอุ่น ถูกคนในครอบครัวทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ และทุกข์ยากอันเนื่อง มาจากความยากจน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่มีที่นอนเป็นหลักแหล่ง ไม่มีอุปกรณ์การนอน มีเสื้อผ้าเพียง 2 - 3 ชุด บางคนก็มีเพียงชุดเดียวและไม่มีการซักล้าง เสื้อผ้าเหล่านี้จะถูกซักจนได้ตามชอกมุมต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งก็ถูกเททิ้งเก็บไป การทำความสะอาดเสื้อผ้ามี 2 ลักษณะ คือ จ้างร้านรับซักผ้าและซักในน้ำบริเวณคูเมืองแล้วตากบริเวณช่องประตูทำแพแบบซุก ๆ ซ่อน ๆ การอาบน้ำก็อาศัยอาบที่ห้องน้ำของปั๊มตำรวจหรือปั๊มน้ำมัน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเหล่านี้จะเลี้ยงชีพด้วยการขายบริการทางเพศให้กับ คนต่างประเทศ และคนไทย เมื่อได้เงินมาบางคนก็นำไปซื้อยาเสพติดมาเสพ มั่วสุมและถูกจับไปติดคุกเป็นระยะ ๆ

1.2 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิต

สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมี 2 ระยะ คือ

1.2.1 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตก่อนออกจากบ้าน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตก่อนออกจากบ้าน คือ ขาดอิสระ เบื่อหน่ายครอบครัวที่ไม่อบอุ่นและยากจน

1.2.2 สาเหตุแห่งปัญหาชีวิตในขณะนี้

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตในขณะนี้ คือ ไม่มีความหวัง ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีสัมมาอาชีพ เสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV และอยู่ในวังวนของการติดสารเสพติดและ ติดคุก

1.3 วิธีการทำมาหากิน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะทำมาหากินหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น บางคนจะขอเงินจาก ผู้ที่ผ่านไปมาครั้งละ 20 บาท โดยขอตรง ๆ ว่า "ขอเงินซื้อข้าว 20 บาทครับ" บางครั้งก็ได้ แต่บางครั้งก็ไม่ได้ ซึ่งคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสก็จะไม่ตอบโต้ด้วยกิริยาหยาบคายหรือพูดคำหยาบ ไต ๆ แต่บางคนก็รับบีบจนทำให้พ่อค้า แม่ค้ารวมทั้งคนที่สนใจ โดยจะได้ค่าจ้างครั้งละ 20 บาท เช่นกัน คน เร่ร่อนและด้อยโอกาสบางคนก็รับจ้างปั่นสามล้อถีบ ได้ค่าจ้างตามระยะทางที่ไปส่ง แต่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสส่วนใหญ่จะขายบริการทางเพศให้กับคนไทยและชาวต่างประเทศทั้งที่เป็นครั้งคราวและไปอยู่ด้วยเป็นระยะยาวจนกว่าจะเลิกกันไป

2. ความสัมพันธ์กับชุมชน/สังคม

ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสังคมของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะเป็นไปอย่างดี เช่น ช่วยพ่อค้า แม่ค้าในบริเวณนั้นขนของ ขายของ ส่งของและไปรับของจากร้านโชห่วย บางครั้งก็บีบนวดให้โดยไม่หวังค่าจ้าง แต่ก็จะได้รับจ้างเป็นเงินบ้าง เป็นอาหารบ้าง สำหรับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสด้วยกันก็จะสนิทสนมกันเหมือนพี่น้อง มีอะไรก็แบ่งปันกัน เช่น อาหาร ยารักษาโรค ถุงยางอนามัย เสื้อผ้า บุหรี่ ข้าวของเครื่องใช้ พื้นที่สำหรับซุกหัวนอนที่คิดว่าปลอดภัย และเงินซึ่งก็มีไม่มากนัก นอกจากนั้นยังแบ่งปันการคุ้มครอง ความห่วงใย และกำลังใจให้แก่กันและกัน สำหรับคนทั่วไปที่ผ่านไปมาก็จะได้รับความเป็นมิตร น้ำใจและความช่วยเหลือในการให้คำแนะนำทุกเรื่องที่ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสพอรู้

รูปแบบในการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคเอกชนอื่น ๆ

2.1 รูปแบบในการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อย-โอกาส คือ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะช่วยเหลือกันเองตามสถานการณ์ที่ตนมีอยู่ อาจจะแบ่งปันเงินให้แก่กันได้บ้าง ครั้งละไม่เกิน 5 - 10 บาท นอกจากนั้นยังมีการแบ่งปันข้าวของ เครื่องใช้ที่มีอยู่ให้แก่กัน เช่น เสื้อผ้า หรือแม้กระทั่งยาบ้า การให้ยี้มก็มีบ้างแต่เป็นการให้ยี้มที่ไม่หวังได้คืนมากกว่า ส่วนความปลอดภัยทางร่างกาย ผู้ชายและผู้ที่มีอายุสูงกว่าผู้อื่น จะเป็นที่พักพิงของผู้หญิง และเด็กชายที่มีความอ่อนแอกว่า

2.2 การช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่มีต่อคนเร่ร่อนและคนด้อย-โอกาส คือ การจัดหาที่พักให้ การให้คำปรึกษา และการให้การศึกษาเพื่อเป็นเกราะป้องกันให้พ้นจากปัญหา AIDS และยาเสพติด แต่ไม่ตรงตามความต้องการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส เพราะยังทำให้ขาดอิสระเหมือนกับการอยู่ใน ครอบครัว

3. สวัสดิการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

ระบบสวัสดิการโดยทั่วไปมี 4 ประเภท คือ การบริการทางสังคม การประกันสังคม การสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการที่ชุมชนจัดกันเอง

จากระบบสวัสดิการทั้ง 4 ประเภทดังกล่าว คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีโอกาสสัมผัสเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ การสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการที่ชุมชนจัดกันเอง ทั้งนี้เพราะคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มีบัตรประชาชน และไม่มีทะเบียนบ้านจึงไม่สามารถเข้ารับสวัสดิการอีก 2 ประเภทได้คือ การบริการทางสังคมและการประกันสังคม

สำหรับการสังคมสงเคราะห์เป็นสวัสดิการที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่ประสงค์ที่จะรับบริการ เพราะมีสภาพการณ์ที่ไม่ต่างจากบ้าน ซึ่งมีแต่การกดดันและการบังคับ ถ้าคนเร่ร่อนและด้อย-โอกาสอยู่กับสถานสงเคราะห์ได้ก็สามารถอยู่ที่บ้านของตนเองได้โดยไม่ต้องออกมาเร่ร่อน

ส่วนสวัสดิการโดยชุมชนจัดกันเองเป็นสวัสดิการที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสพึงพอใจมากที่สุด และดูจะเป็นสวัสดิการประเภทเดียวที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสอยากเข้าใกล้และขอรับบริการด้วยความสบายใจ ทั้งนี้เพราะเป็นระบบสวัสดิการที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีส่วนร่วมในการพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับ และมีสิทธิ

ที่จะเสนอให้ปรับระบบสวัสดิการให้ตรงกับความต้องการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสด้วย ทั้งนี้เพราะนัก
สังเคราะห์เหล่านี้ให้ความสำคัญกับจิตใจของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

ปัญหาในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐ โอกาส ช่องทาง และรูปแบบ

3.1 โอกาส คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่สนใจในโอกาส จึงทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงระบบบริการ
ของรัฐ รวมทั้งสภาพของการเป็นคนเร่ร่อนและคนด้อยโอกาสซึ่งไม่มีบัตรประชาชน จึงทำให้โอกาสในการเข้า
ถึงระบบบริการของรัฐหมดลงไปด้วย

3.2 ช่องทาง คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสพอจะรู้ช่องทางในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐแต่ไม่สนใจ
และไม่อยากจะใช้ช่องทางเหล่านั้นเพราะคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสอาจจะมีพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย การ
ไปใช้ช่องทางในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐอาจทำให้อิสรภาพหมดไป

3.3 รูปแบบ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะเข้าถึงระบบบริการของรัฐโดยตรงไม่ได้และไม่สนใจ
เพราะมีคุณสมบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมาย องค์กรพัฒนาเอกชนเท่านั้นที่จะชี้ให้เห็นรูปแบบของการเข้าถึง
บริการของรัฐ และต้องเป็นตัวนำคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไปเชื่อมต่อกับบริการของรัฐ ลำพังคนเร่ร่อนและ
ด้อยโอกาสจะไม่สนใจในเรื่องนี้

4. จุดเปลี่ยน จุดหักเหของชีวิตที่ทำให้เป็นคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีจุดเปลี่ยนหรือจุดหักเหของชีวิต ที่ทำให้เป็นคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจนถึง
ขณะนี้ โดยเริ่มจากการเป็นสมาชิกของครอบครัวที่มีความคับข้องใจ จึงต้องสนใจออกจากบ้านมาใช้ชีวิตโดยเร่
ร่อนไปเรื่อย ๆ จากความสบายใจในช่วงที่พ้นออกมาจากบ้าน ทำให้คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่คิดที่จะย้อน
กลับไปพบกับความคับข้องใจในบ้านอีก ในระยะแรก ๆ อาจจะยังไม่มีเพื่อน แต่เมื่ออยู่ไประยะหนึ่ง ก็สามารถ
เข้ากับกลุ่มเพื่อนที่มีสภาพทางด้านจิตใจเหมือน ๆ กันได้เป็นอย่างดี เพราะทุกคนมีปัญหาล้าย ๆ กัน และม
ีความต้องการเหมือน ๆ กัน จึงทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจกัน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
บนความยากไร้ จึงทำให้แต่ละคนรู้สึกซาบซึ้งใน น้ำใจซึ่งกันและกัน ไม่อยากจากกันไปไหนเพราะเกรงว่าจะ
เหงา ว้าเหว่และอ้างว้าง จากสภาพการณ์ดังกล่าวจึงทำให้คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสติดกลุ่มทุกเย็น ทุกคนจะ
ต้องมาพบกันที่กลุ่ม

การประเมินตนเองของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

4.1 การประเมินตนเอง คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะประเมินตนเองว่าเป็นคนด้อยในสังคมทุก
เรื่อง เช่น ด้อยโอกาส ด้อยในด้านเศรษฐกิจ ด้อยในด้านการประกอบอาชีพ ด้อยในความเป็นคน ด้อยใน
บุญวาสนาที่ได้เกิดมา ฯลฯ

4.2 ความหมายของชีวิต คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมองชีวิตของตนเองว่ามีความหมายกว่า
การอยู่ร่วมกันกับครอบครัว เพราะการหาเงินเลี้ยงชีพทุกบาททุกสตางค์ ต้องใช้ความสามารถส่วนตัวเป็น
ส่วนใหญ่ อาจจะฟังฟังคนอื่นบ้างแต่น้อยมากจนแทบจะไม่มีเลย

4.3 ความมุ่งหวังในอนาคต คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีความมุ่งหวังในชีวิตเพียงมีชีวิตอยู่ไป
วันๆ อย่างอิสระ

4.4 การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมองตัวเองว่ามีอิทธิพลต่อผู้อื่นน้อยมาก เพราะแต่ละคนมีสถานภาพไม่แตกต่างกัน แต่แต่ละคนไม่มีความคิดที่จะพึ่งพิงคนอื่นและไม่หวังให้คนอื่นมาพึ่งพิงด้วย

4.5 ข้อเปรียบเทียบระหว่างคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสที่เป็นผู้หญิงจะมีโอกาสในการหาเงินมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย แต่ในขณะที่มีคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ประกอบกับผู้ใช้บริการเป็นชาวต่างประเทศผู้ชายที่นิยมการมีเพศสัมพันธ์กับเด็กผู้ชาย จึงทำให้คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสผู้ชายมีโอกาสหาเงินได้ในอัตราเดียวกับผู้หญิง แต่บางครั้งก็อาจจะได้มากกว่าเพราะผู้ใช้บริการเป็นชาวต่างประเทศที่มีเงินมากกว่าคนไทย

แต่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสผู้หญิงก็ต้องพึ่งพิงผู้ชายเพื่อความปลอดภัยในการนอนหรือในขณะที่รอให้ผู้ให้บริการเลือกเพราะการที่มีผู้ชายอยู่ด้วย จะทำให้ผู้ใช้บริการเกรงใจและไม่กล้ากดขี่หรือไม่กล้าที่จะทำร้าย เพราะผู้ใช้บริการก็ไม่รู้ถึงความผูกพันของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสชายและหญิงที่จับกลุ่มกันอยู่ แต่จากภาพที่เห็นความสนิทสนม กลมเกลียว และการมีน้ำใจต่อกัน ก็ทำให้ผู้ใช้บริการหมดความคิดที่จะกดขี่ ข่มเหง หรือรังแก เพราะผู้หญิงเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่ใช่คนตัวคนเดียว หากแต่ยังมีเพื่อนฝูง พี่น้องในกลุ่มอีกหลายคนที่จะคอยช่วยเหลือกัน

5. การวิเคราะห์ความยากลำบากของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

5.1 ความยากลำบากที่สุดของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือการหลุดพ้นจากการอยู่ในวงจรของการติดสารเสพติดและเดินเข้าคุก-ออกคุกอันเนื่องมาจากการมั่วสุมและการเข้าไปอยู่ใน วงจรของสารเสพติด

5.2 สาเหตุของความยากลำบากของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือความต้องการ การเป็นอิสระ

5.3 สวัสดิการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส มี 2 ประเภท คือ

5.3.1 สวัสดิการจากรัฐ รัฐได้จัดสวัสดิการให้กับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสโดยการจ้างที่พักรับจ้าง ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา และมีอาชีพ แต่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่พึงประสงค์ เพราะเกรงว่าอิสรภาพจะหมดสิ้นไป

5.3.2 สวัสดิการจากองค์การเอกชนองค์การเอกชน ได้จัดสวัสดิการให้กับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส โดยการจัดที่พักรับจ้าง ให้ความรู้เพื่อให้ทุกคนพ้นจากวงจร AIDS และ ยาเสพติด และให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตและมองเห็นช่องทางในการเข้ารับบริการจากรัฐ ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสในเรื่องของที่พักรับจ้างเพราะทำให้ขาดอิสรภาพ ส่วนการให้คำปรึกษา และการให้การศึกษาก็จะตรงตามความต้องการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสบ้างในบางเรื่อง

6. ปัญหาเกี่ยวกับระบบสวัสดิการ

6.1 สวัสดิการที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสต้องการ

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสต้องการความช่วยเหลือเป็นคราว ๆ ไป เช่น เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องการยารักษาโรค หรือการให้บริการรักษาพยาบาลบ้างในบางครั้งที่ไม่มีเงิน แต่ไม่เคยบอกว่าต้องการบัตรโรงพยาบาล บัตรสุขภาพหรือบัตรประกันสังคมเพราะบางคนไม่มีความรู้ เด็กเกินไปที่จะรู้ว่ามีสวัสดิการเหล่านี้ หรือถึงแม้จะมีอายุมาก รู้บ้างไม่รู้บ้าง เช่นเดียวกับเด็ก แต่สำหรับคนที่รู้จักไม่ต้องการเพราะรู้อย่างไรก็ไม่มีโอกาสได้รับเพราะไม่มีบัตรประชาชนและทะเบียนบ้าน

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสต้องการความช่วยเหลือในเรื่องการเงินบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น 10 บาท หรือ 20 บาท เพื่อที่จะซื้อบุหรื น้ำดื่ม ยารักษาโรค หรือซื้ออาหารสำหรับรับประทานเท่านั้น บางครั้งก็อยากได้เสื้อผ้า ถุงเท้า เสื้อสำหรับปูนอน แต่ก็ไม่ต้องถามมากนัก เพราะไม่มีที่เก็บ และไม่ต้องถามเพราะเป็นภาระ

สำหรับระบบสวัสดิการจริง ๆ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่เคยคิดถึง ไม่เคยถามถึงและไม่เคยสนใจ

6.2 กลไกบริหารจัดการให้สวัสดิการถึงมือคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

การบริหารจัดการให้สวัสดิการถึงมือคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือ การประสานงานกับ NGOs หรือมอบหมายให้ NGOs ดำเนินการ เพราะ NGOs เป็นกลุ่มบุคคลที่คนเร่ร่อนและ ด้อยโอกาสให้ความไว้วางใจ เชื่อถือ และศรัทธามากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ

6.3 ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

6.3.1 การมีอำนาจต่อรอง คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสมีความรู้สึกที่ตนเองไม่มีอำนาจต่อรอง เพราะมีความด้อยในทุกๆ เรื่องแม้กระทั่งการมีอำนาจต่อรองก็ไม่เคยคิดถึงและไม่มีความจำเป็นที่จะต้องต่อรอง

6.3.2 ภาพสะท้อนของการไม่มีอำนาจต่อรองของคนเร่ร่อน และด้อยโอกาสปรากฏต่อคนทั่วไป ดังนี้ คือ ไม่คิดถึงการมีอำนาจต่อรอง ยอมรับสภาพของตนเองและไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรอง

6.3.3 สิ่งที่ทำให้เกิดสภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือการมีสถานภาพที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และการที่ไม่เคยคิดจะต่อรองเพราะไม่มีเป้าหมายของการต่อรองจึงไม่กล้าที่จะเข้าไปสู่กระบวนการต่อรอง

6.4.4 แหล่งพึ่งพิงเมื่อขาดอำนาจต่อรองของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือตนเองและองค์การพัฒนาเอกชนที่เข้าใจ เห็นใจ และจริงใจ

7. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

7.1 คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับกลไกของรัฐในฐานะที่เป็นผู้ถูก ปกครอง และยอมรับอำนาจโดยดุษฎี

7.2 คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มีความรู้สึกใดๆ ต่อกลไกของรัฐเพราะไม่รู้จักและไม่จำเป็นต้อง พึ่งพิง

7.3 คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่ได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐแต่อยู่รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพียงเล็กๆ น้อยๆ

8. วงจรความทุกข์ยาก

8.1 ปัญหาพื้นฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นของความทุกข์ยากของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส คือ ความยากจน ความขัดสนในวัตถุ และสิ่งจรรโลงใจ

8.2 วงจรความทุกข์ยากของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจะเริ่มจากการขาดอิสระในครอบครัวแล้วออกมาใช้ชีวิตในสังคมภายนอก ซึ่งอาจจะถูกจับกุมคุมขังหรือไปพักพิงอยู่ในสถานที่บริการของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งก็มีสภาพเหมือนกับครอบครัวที่ทำให้ขาดอิสระภาพ จึงต้องหนีออกมาหรือถูกปล่อยออกมาเมื่อครบกำหนดโทษ

8.3 การหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสที่มีชีวิตอยู่ในขณะนี้มีความรู้สึก ว่าตนเองหลุดพ้นจากความทุกข์ยากแล้วเพราะไม่ต้องถูกจำกัดอิสรภาพ และจะเกิดความ รู้สึกว่าชีวิตเป็นทุกข์อีกครั้งหนึ่งก็ต่อเมื่อถูกจับกุมคุมขังและถูกคาดโทษ แต่นานๆ ไปความทุกข์ยากดังกล่าวก็ค่อย ๆ สลายไป

9. โอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

9.1 ทรัพยากรการผลิต

คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง และไม่เป็นหลักแหล่งจึงไม่สนใจการประกอบการที่ต้องใช้ทรัพยากรการผลิต เพราะเกรงว่าจะเป็นการละและอาจทำได้ไม่ยืนยาว การประกอบการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจึงเป็นงานที่ใช้ตัวเองเป็นทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นการบีบนวด ช่วยขนของในฐานะแรงงานหรือขายบริการทางเพศ มีคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเพียง คนเดียวที่ปั่นรถสามล้อถีบรับส่งคนในช่วงเวลาหนึ่ง ขณะนี้ก็ได้เลิกไปแล้ว เพราะเจ้าของรถออกจากคุกและมารับรถกลับไป

9.2 ทรัพยากรทางการเมือง

9.2.1. การใช้สิทธิเลือกตั้ง คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มีสิทธิเลือกตั้งเพราะไม่มีบัตรประชาชนและไม่มีทะเบียนบ้าน

9.2.2. การใช้สื่อ คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสรู้ตัวดีว่าเป็นบุคคลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีกฎหมายรองรับจึงต้องการที่จะเก็บตัวอยู่เงียบ ๆ ไม่ทำอะไรเป็นที่สะดุดตาและสะดุดใจของคนทั่วไป โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ดังนั้น สื่อต่าง ๆ จึงไม่อยู่ในความคิดของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

9.2.3. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น เมื่อคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มีสิทธิและไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นได้แต่เพียงการให้ข้อคิดเห็น ซึ่งก็อาจจะไม่มีคนให้ความสนใจมากนัก ส่วนการร่วมลงชื่อออกข้อบัญญัติหรือร่วมลงชื่อถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่น หรือนักการเมืองระดับชาติ การสมัครเป็นนักการเมืองท้องถิ่นหรือระดับชาตินั้น ไม่สามารถทำได้ตามกฎหมาย และไม่อยู่ในความสนใจที่จะคิดทำเลยเพราะคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสยอมรับว่า ตนเองไม่มีศักยภาพที่จะทำได้

9.2.4. การเข้าไปเป็นสมาชิกของกองทุน คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่มี หลักฐานใด ๆ ที่ จะใช้ในการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนเลย ไม่ว่าจะเป็นบัตรประชาชนหรือทะเบียนบ้าน รวมทั้งไม่มีอาชีพเป็น หลักแหล่ง ไม่มีทรัพย์สินที่แน่นอน จึงไม่สนใจที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกองทุน และไม่ทราบว่า จะเป็น สมาชิกกองทุนไปเพื่อประโยชน์อะไร การกู้ยืมเงินจากกองทุนจะเป็นภาระในการใช้หนี้มากกว่าจะนำไปสร้าง ประโยชน์ให้ออกเลย เพราะอาชีพที่เป็นหลักเป็นฐานก็ไม่มีอยู่แล้ว รวมทั้งเครดิตในการกู้ยืมก็ไม่มี

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาครั้งนี้อภิปรายผลได้ ดังนี้ คือ

1. ผลการศึกษาค้นคว้านี้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา มาของวัลลภ ตั้งคนานุรักษ์ (2531 และ 2538) และประสพชัย เครือวงศ์แก้ว (2540) ในทุกประเด็น
2. ผลการศึกษาค้นคว้านี้ทำให้เห็นว่าคนทุกคนอยากมีอิสระ แต่การให้ความสำคัญกับอิสระมากเกินไป จนไม่ยอมควบคุมตัวเองจะทำให้เกิดปัญหาคนเร่ร่อนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
3. ผลการศึกษาค้นคว้านี้ทำให้เห็นว่าไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด สภาพชีวิตและสาเหตุแห่งปัญหา ชีวิต รูปแบบในการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคเอกชนอื่นๆ ปัญหาการเข้าถึงระบบบริการของรัฐโอกาส ช่องทาง และรูปแบบ การ ประเมินตนเอง การวิเคราะห์ความยากลำบาก ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง และความสัมพันธ์ เชิงอำนาจของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสยังคงเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

4.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ

1. ระดับนโยบาย

1.1 รัฐควรเปลี่ยนนโยบายในการช่วยเหลือคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสจากเดิมโดย สิ้นเชิง เพราะ การรับความช่วยเหลือจากรัฐ ยิ่งทำให้ความเป็นอิสระที่คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่หา สูญสลายไป กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของแต่ละศูนย์ให้ความช่วยเหลือเข้มงวดยิ่งกว่าบ้านที่มี คนเร่ร่อนและด้อยโอกาส หนีออกมา

1.2 รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เช่น ตำรวจ เทศกิจ ข้าราชการสังกัดกรมประชาสงเคราะห์กับคนเร่ร่อนและด้อย โอกาส

1.3 รัฐควรมีนโยบายให้ครอบครัวและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่วมกันแก้ปัญหาของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

1.4 รัฐควรมีนโยบายกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ห่างไกล

1.5 รัฐควรมีนโยบายในการดำเนินงานแก้ปัญหาคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าถึงปัญหาและใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบมิตรเหมือนกับการดำเนินงานขององค์กร เอกชน

1.6 รัฐควรมีนโยบายในการคัดเลือกหรือสรรหานักวิชาการที่มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการทำงานที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

2. ระดับปฏิบัติการ

2.1 ครอบครัวควรให้ความอบอุ่นกับสมาชิกทุกคน ติดตามเอาใจใส่ เข้าใจและช่วยแก้ไขปัญหามาให้

2.2 บุคคลหรือหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสควรประสานกับครอบครัวในการรับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสคืนสู่ครอบครัว

2.3 สำหรับคนเร่ร่อนที่ไม่สามารถคืนสู่ครอบครัวได้ควรจะมีที่พักพิงซึ่งไม่ใช่สถานที่ราชการเช่นในปัจจุบัน ควรจะเป็นสถานที่เหมือนนิคมสร้างตนเองมากกว่า

2.4 ควรมีการพัฒนาคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส ด้วยกิจกรรมที่จะทำให้เกิดความแข็งแรงทางด้านร่างกาย และเกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ

2.5 ควรมีโครงการให้ความรู้เรื่อง AIDS และโทษของการเสพยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง

2.6 ควรจัดการฝึกอบรม "ทักษะชีวิต" ให้กับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเพื่อเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ปัญหาต่างๆเกิดตามมาเป็นลูกโซ่ เช่นการขายบริการทางเพศ การมั่วสุม การเสพยาเสพติด การติดเชื้อ HIV ฯลฯ

3. การเข้าถึงกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส

การเข้าถึงกลุ่มคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสควรปฏิบัติดังนี้

1. ต้องเลือกบุคคลที่คุณสมบัติเหมาะสมที่จะทำงานกับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสได้ คือ มีเมตตา เข้าใจความเป็นมนุษย์ ไม่รังเกียจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ยอมรับในความเป็นคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสของเขาได้

2. ต้องไม่ทำงานในระบบราชการ ต้องทำงานนอกเวลาราชการ อดทนที่จะรอพบ คนเหล่านี้ ซึ่งไม่มีเวลาแน่นอน และเมื่อพบแล้วต้องแสดงออกซึ่งความจริงใจ และต้องอดทนที่จะพิสูจน์ให้คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเห็นความจริงใจแล้วจึงจะเกิดศรัทธา

3. ต้องไม่ทำร้ายคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเพื่อผลงานของตนเอง ถ้าไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ก็ต้องปล่อยให้คนเร่ร่อนและด้อยโอกาสไม่เกิดความสูญเสียหรือมีความรู้สึกว่าคุณทำร้าย ต้องจากกันด้วยความว่างเปล่า และปล่อยให้ชีวิตของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสดำเนินไปเหมือนไม่เคยมีโครงการของเราไปเกี่ยวข้องกับเขา

4. ต้องไม่เอาความคิดของรัฐลงสู่การปฏิบัติ โดยไม่ได้คำนึงถึงข้อ 1 - 3 และไม่ถามความต้องการของคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเสียก่อน
5. ต้องระลึกเสมอว่า "ความหวังดีของรัฐ อาจจะเป็นอาวุธไปทำร้ายคนเร่ร่อนและ ด้อยโอกาส" ก็ได้
6. ก่อนดำเนินโครงการใด ๆ ควรประสานกับ NGOs ที่เคยทำงานกับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาสเสียก่อน เพื่อจะได้ข้อมูลตั้งแต่ข้อ 1 - 5 ซึ่งเป็นข้อพึงระวังในการทำงานกับคนเร่ร่อนและด้อยโอกาส
7. ก่อนดำเนินโครงการควรใช้ประโยชน์จาก NGOs ในการประสานหรือสร้างความไว้วางใจเสียก่อน หรืออาจจะมอบโครงการให้ NGOs ทำโครงการจะได้ผลมากกว่าองค์กรของรัฐจะลงไปดำเนินการเอง

บรรณานุกรม

ประสพชัย เครือวงศ์แก้ว (2540) ประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชน ม.ม.ท. (เอกสารอัดสำเนา).

วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ (2531) เด็กที่ถูกกลืนในสังคมไทย กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์.

วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ (2538) ครูขายยาอยู่กับเด็กเร่ร่อน กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร.

ภาคผนวก

พจน์

พจน์ อายุ 14 ปี หน้าตาหล่อ ผิวขาว รูปร่างโปร่ง แม้จะยังไม่เป็นหนุ่มเต็มตัว บ้านอยู่ดอยสะเก็ด สาเหตุที่ออกจากบ้าน คือ แม่ทะเลาะกับพ่อเลี้ยง มีเสื้อผ้าอยู่ 3-4 ชุด ผาก “พีแดง” ซึ่งอายุมากที่สุดในกลุ่มคนทำแพ้ว รายได้มาจากการขายตัว ส่วนใหญ่จะขายให้กับฝรั่งมากกว่าคนไทยเพราะจ่ายมากกว่า คือ 300-400 บาท ส่วนคนไทยจ่ายเพียง 100-200 บาท อยู่ที่นี่มีความสุขเพราะมีเพื่อน เป็นอิสระ จริงใจ ถ้าไม่มีเงินเลยก็จะได้รับการแบ่งปันจากเพื่อน

พจน์ เพิ่งออกจากบ้านมาประมาณ 1 ปีเศษ พร้อมกับพี่ชายอีก 3 คน คือ ดู่ดำ และย้อย

ทุกคนต่างมีชีวิตกลางคืนที่เหมือนกัน คือ ขายตัวให้คนไทยและฝรั่งผู้ชาย แต่จะนิยมฝรั่งผู้ชายมากกว่าเพราะไม่โกง ไม่จู้จี้ และไม่ซักถาม ส่วนใหญ่จะไปกับแขกประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วก็กลับมาอยู่ที่ทำแพ้วนอนที่นี้ เก็บเสื้อผ้าไว้ที่นี่ ไม่มีที่นอน นอนกับเสื้อโดยมี “พีแดง” เป็นผู้คุ้มกัน

พจน์มีพี่สะใภ้ที่นี่ด้วยคือ แอน สาวจากบ้านริมออน แอนอายุ 18 ปี ออกจากบ้านเพราะอยากเป็นอิสระ แอนเป็นเด็กสาวผอมสูง ขาวจนซีด และถ้าไม่ติดเชื้อ HIV ก็น่าจะเป็นทาสซีเมีย แอนเป็นแฟนของดำพี่ชายของพจน์ ซึ่งทำงานอยู่ร้านทำบล๊อค ได้ค่าจ้างวันละ 250 บาท แต่ทั้งดำและแอนก็ขายตัวให้แขกทั้งฝรั่งและไทยเช่นกัน โดยดำไม่รังเกียจและไม่แสดงอาการไม่พอใจเมื่อแอนไม่ค่อยสบายใจเพราะดำติดยาเสพติด และเมื่อถามว่าแอนเสพหรือไม่ แอนยอมรับว่าเสพเช่นกัน

ทั้งพจน์ แอน และดำ รวมทั้งย้อย และดู่ดำ ต่างเสพยาบ้าวันละ 2 เม็ด ถ้ามีเงินไม่มาก ก็เสพ 1 ½ เม็ด หรือ ½ เม็ดเหมือนกัน เมื่อถามราคายาบ้าก็ได้คำตอบว่า เม็ดละ 100 บาท พวกเขารู้แหล่งจำหน่ายเป็นอย่างดี สามารถซื้อได้ทันที ขณะที่เรากำลังคุยกันก็มีฝรั่งมาขอให้เด็กทำแพ้วไปซื้อให้ แต่เด็กเหล่านี้ไม่ตกลงเพราะเกรงว่าจะถูกจับ หลังจากนั้นก็มีผู้หญิงแต่งตัวดีมาขอให้เด็กทำแพ้วไปนอนกับสามีฝรั่งของเธอ แต่เด็กๆ ไม่ยอมเพราะทราบว่าเป็นนายที่แท้จริงคือ ฝรั่งต้องการกัญชา

แอนออกจากบ้านตั้งแต่ปี 2540 เมื่อแอนอายุได้ 14 ปี แอนเคยกลับไปบ้านที่ริมออนบ้างเป็นบางครั้ง แต่ก็กลับมาอยู่ที่ทำแพ้วอีก แอนจะไปนอนกับแฟนบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะไปนอนกับนิกก็สาวสวยที่สุดในกลุ่มคนทำแพ้ว นิกก็แต่งตัวดี สวย และดูท่าทางจะมีความรู้ นิกก็ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองน้อยมาก โดยบอกว่าบ้านอยู่หลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จบชั้น ม.3 จากโรงเรียนโปง-น้อย ออกจากบ้านมาตั้งแต่ปี 2538 พ่อแม่ของนิกก็รับจ้างทั่วไป นิกก็มีรถมอเตอร์ไซด์ใช้ และเช่าหอพักรายวันอยู่ในราคาวันละ 130 บาท โดยให้แอนไปพักด้วยในบางครั้ง นิกก็จะต้องจ่ายค่าห้องพักใหม่ทุกๆ เทียงวัน

นิกก็บอกกับเราว่ากลับบ้านบ่อยมาก โดยพ่อแม่ไม่ว่าอะไร และรู้ว่านิกก็กำลังทำอะไร นิกก็หารายได้ไม่ต่างจากเด็กทำแพ้วอื่นๆ คือไปกับแขกฝรั่งและไทย นิกก็บอกกับเราว่า ขณะนี้รู้สึกเครียดเพราะห่วงทุกคนที่ทำแพ้ว และอยากให้ทุกคนมีความสุข

นิกก็ อายุ 20 ปี

เด็กทำแพ้วเหล่านี้ไม่มีที่นอน ไม่มีผ้าห่ม ไม่มีที่เก็บเสื้อผ้า ต้องแอบซุกไว้ ถ้าตำรวจหรือเทศกิจมาพบก็จะเก็บไป ทำให้ไม่มีใช้ บางคนอาบน้ำที่วัด ปั่นน้ำมัน และห้องน้ำของตำรวจ ส่วนเสื้อผ้า บางคนจะซักใน

ผู้นำซึ่งคนเชียงใหม่เรียกว่า “น้ำคือ” แต่บางคนจะส่งชักที่ร้าน ทำให้ปัญหาที่ตากผ่านหมดไป และไม่ต้องกลัวตำรวจหรือเทศกิจจะมาเก็บไป

กัลยา

กัลยา ใหม่ทาจาร์ หรือ “ยา” อายุ 29 ปี อยู่บ้านห้วยแก้ว ตำบลดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใกล้วัดศรีโสดา เป็นเด็กทำแพที่อยู่มานาน และเคยไปอยู่กับ NGOs ที่ “เอ็นเอ็นไอ” เป็นนักแสดงที่แสดงออกซึ่งความเป็นเด็กเร่ร่อนได้อย่างยอดเยี่ยม ยาเป็นลูกคนสุดท้ายในบรรดาลูกของพ่อแม่จำนวน 5 คน พ่อแม่ของยาเสียชีวิตหมดแล้ว พี่ๆ ของยาก็ต่างงานหมดแล้ว ยายออกจากบ้านเพราะพี่ติและน้องใจที่เรียนจนถึง ม.3 แล้ว พี่ให้เงินใช้เพียง 5 บาท/วัน ในขณะที่ให้ลูกของเขาได้วันละ 30 บาท ยาเรียน ม.3 แต่ติด ร 1 ตัว โดยสรุปแล้ว ยาจบเพียง ม.2 เท่านั้น ยายออกจากบ้านเมื่อปี 2531 ในช่วงสงกรานต์ เมื่อออกจากบ้านแล้วก็ไปนอนที่กาดหลวง (ตลาดวโรรส) ไม่ค่อยปลอดภัยนักเพราะต้องนอนกลางแจ้ง กลางดึกจะมีคนมานั่งใกล้ๆ และยื่นมือมาจับแขนกัน ยาแก้ปัญหาโดยไปนอนกับผู้ขายแกที่นอนอยู่ใกล้ๆ บริเวณนั้น

13 ปีที่ออกจากบ้านมา ยาคิดว่าถ้าย้อนกลับไปได้จะไม่ออกจากบ้าน ยายออกจากบ้านมา 4 ปี คือในปี 2535 ก็พบครูอืด ครูน้ำ และครูเอก ซึ่งเป็น NGOs เพราะตอนนั้นอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ดื่มกาบ โดยยาไม่ได้ดื่มกาบ แต่เด็กของ NGOs ดื่มกาบ 1 คน ใน 15 คน ที่ถูกจับในวันนั้น ครูอืด ครูเอก และครูน้ำได้มาเยี่ยมเด็กของตนเอง และได้พบกับยา

ยา ต้องการความอบอุ่น ที่ต้องเสพยาเพราะต้องการลืมเรื่องต่างๆ ที่ทำให้ไม่สบายใจหาเงินได้ครั้งละ 200-300 บาท จากการไปกับแขกคนไทย และยาจะได้เงินครั้งละ 300-500 บาท ถ้าไปแขกฝรั่ง ในการมีเพศสัมพันธ์ ฝรั่งจะใช้ถุงยางอนามัยโดยเตรียมมา แต่คนไทยบางครั้งก็ใช้

ยา อยู่เอ็นเอ็นไอจนถึงปี 2543 ก็ออกมาเพราะยาเสพยา และถูกกล่าวหาว่า พาน้องๆ ที่เอ็นเอ็นไอเสพยา ยาเสียใจและน้อยใจเพราะยากับน้องๆ และครูเอกและครูน้ำเคยลำบากมาด้วยกันถึงขนาดเก็บผักบุ้งข้างทางมาทำอาหารในช่วงที่องค์กรสนับสนุนไม่ต่อสัญญา ไม่ส่งเงินมาช่วยเหลือ ยา ทะเลาะกับครูเอกแต่ยังคิดถึงครูน้ำ ยายบอกว่าถ้าครูน้ำกลับมาเชียงใหม่ ยายจะกลับไปอยู่ด้วย เพราะอยู่เอ็นเอ็นไรมีข้าวทาน มีที่นอนและได้ทำกิจกรรม การอยู่อย่างปัจจุบัน อดอยาก ลำบากและเสี่ยงกับ AIDS นอกจากนั้นยังติดยา ยายบอกว่า “ไม่เล่นยา” ก็ได้ ยาไม่มีบัตรประชาชน ทำใหม่ก็ไม่ได้ เพราะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับยาในทะเบียนบ้านหลังใดๆ เลยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ยาไม่มีอาหารเข้าสำหรับรับประทาน ยายจะให้เพื่อนๆ ไปเก็บอาหารที่แม่ค้าที่ตลาดสมเพชรเทถึงไว้หลังจากขายให้คนมาใส่บาตรแล้ว แต่ยาไม่เคยไปเก็บมาเลย เสื้อผ้าก็ฝากไว้กับคนเก็บขยะ ถ้าไม่มีเงินจริงๆ ยาก็จะไปนอนกับคนแก่ที่เก็บขยะนั้น ยายจะล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำที่ห้องน้ำบริเวณป้อมตำรวจ ยายจะรู้แหล่งขายยาบ้า และกัญชา แต่ยาจะไม่ยอมไปซื้อให้ฝรั่ง เพราะเกรงว่าจะถูกจับ ยาได้บ้านพักอยู่กับเพื่อนและได้เลิกยา

เมย์

เมย์เป็นกระเทย ร่างกายอ่อนแอแต่หน้าสวย เรียบร้อย นุ่มนวล น่ารัก นอนม ไร่เลียบยาวสวยงาม เมย์เป็นคนสุโขทัย เมย์จบ ม.3 กำลังเรียน ม.6 แต่ยังไม่ผ่าน 1 วิชา เมย์ทะเลาะกับพ่อแม่จึงหนีออกจากบ้าน เพราะไปทำงานแล้วไม่ทำเงิน 1,000 บาท ที่หาได้ไปให้พ่อแม่

เมย์ออกจากสุโขทัยก็มาที่เชียงใหม่เลย ครั้งแรกมาทำงานก่อสร้างได้ค่าจ้างวันละ 120 บาท ต่อมาบริษัทก่อสร้างได้ย้ายไปก่อสร้างที่ Airport เมย์เห็นว่าไกลจากท่าแพก็เลยไม่ตามไปขณะนี้เมย์มีคนรู้จักอยู่ที่แม่โจ้ เสื้อผ้ามี 2-3 ชุด ก็ฝากไว้ที่แม่โจ้ แต่พี่ชายของคนที่มีเมย์ไปอยู่ด้วยเห็นว่าไม่มีอาชีพ จึงให้เมย์ออกจากบ้าน วันนี้คนที่เมย์ไปฝากเสื้อผ้าไว้กับเขาเอาข้าวกล่องมาให้ 1 กล่อง กล้วยหอม 1 ผล และคนๆ นั้นเป็นผู้หญิง (น่าแปลก! ไม่รู้ว่าจะเป็นแม่เจ้าหรือไม่) เมย์บอกว่าเมย์ไม่เสพยาและจะไม่เสพ เมย์ชอบบางมากจนแทบจะปลิวลม ไม่แน่ใจว่าเมย์จะมีเชื้อของโรคภัยด้วยหรือไม่ วันนี้เมย์ยังตอบไม่ได้ว่าจะกลับไปเอาเสื้อผ้าที่แม่โจ้หรือไม่ เมย์มีรายได้จากการขอไปเรื่อยๆ เมื่อวานนี้มีแขกฝรั่งแก่ๆ มาขอเมย์ไปนอนด้วย และให้เงินมา 300 บาท วันนี้คิดว่าจะมาหาอีก เมย์ก็เหมือนคนอื่นๆ คือชอบไปกับแขกฝรั่งมากกว่าแขกไทย เพราะจ่ายมากกว่า ไม่จู้จี้ ไม่ซีโกง และไม่เรื่องมาก เมย์จะไปกับแขกแต่ละครั้งหนึ่งชั่วโมงครึ่ง แล้วก็กลับมาอนที่ท่าแพอีก เมย์บอกว่าบางวันก็ไม่มีแขกเลย แต่บางวันก็มี 2 คน เมย์ไม่เล่นยาเพราะพ่อสอนไว้

พี่แดง

พี่แดงอายุ 35 ปี ออกจากบ้านมาตั้งแต่อายุ 14 ปี บ้านเดิมอยู่ที่บ้านธิ จ.ลำพูน ที่ออกจากบ้านมาพี่แดงบอกว่า "มาเที่ยว" แล้วก็ไม่ได้กลับไปอีกเลย อาชีพของพี่แดง คือเก็บกระป๋องโค้ก เป๊ปซี่ ฯลฯ ขาย โดยขายได้กิโลกรัมละ 25 บาท นอกจากนั้นก็รับบิบนวดให้คนที่มานั่งแถวๆ ท่าแพทั้งพ่อค้า แม่ค้า ฝรั่งและ คนไทย แล้วก็ขอเงินจากคนเหล่านั้นครั้งละ 30-40 บาท แต่ก่อนไปกับแขกผู้ชายได้เงินครั้งละ 700 บาท ตอนหลังเห็นว่าไม่ปลอดภัยเพราะกลัวติดเชื้อ HIV จึงเลิกไปกับแขก

ขณะนี้พี่แดงมีเสื้อผ้า 2-3 ชุด ซักในน้ำคูเมือง (น้ำคือ) แล้วก็ตากแถวๆ ท่าแพ ไม่มีผ้าห่ม ที่เคยมีก็ถูกเทศกาลและตำรวจเก็บไป

"พี่แดง" ไม่มีบัตรประชาชน ไม่ช่างพูด แต่คอยดูแลน้องๆ จนเป็นที่น่าสงสัยว่าจะขายยาให้น้องๆ หรือเปล่า พี่แดงไว้หนวดเพิ่ม ไม่ยินดียินร้ายอะไร ไม่แสดงอำนาจ ไม่แย่งน้องรับประทาน และดูจะใจดีกับน้องๆ ทุกคน ยาแก้ปวด (Paracetamol) ที่ซื้อไว้ให้ ทุกคนก็ลงความคิดเห็นว่าฝากไว้ที่พี่แดงดีที่สุด ใครจะรับประทานก็มาขอได้ที่พี่แดง

Champ

Champ อายุ 16 ปี บ้านอยู่ที่เชียงราย ออกมาจากบ้านตั้งแต่อายุ 2 ขวบ Champ เป็นอีโก้ พุดไทยไม่ชัด ผิวพรรณขรุขระไม่เรียบ ผมแดงจนเห็นผาก ครั้งแรกที่ย้ายจากบ้านมาก็มาอยู่ที่ถนนลอยเคราะห์ซอย 3 จากนั้นก็มาเป็นเด็กทำแพ นอนไปเรื่อย ๆ Champ มีเสื้อผ้าเพียงชุดเดียวเป็นกางเกงขาสั้นและเสื้อยืดแขนสั้น และเสื้อกันหนาวสีส้ม 1 ตัว Champ ใส่รองเท้าฟองน้ำ บางครั้ง Champ ไม่มีสตางค์เลย แต่ถ้า Champ ไปกับฝรั่งก็จะได้ครั้งละ 500 บาท Champ จะไปกับฝรั่งโดยเฉลี่ยวันละ 1 คน แต่บางครั้งก็มากกว่านั้น Champ เคยเสพยาและติดยา และติดคุกที่สถาน-พินิจฯ เป็นเวลา 7 เดือน Champ เดินเข้าสถานพินิจฯ พร้อมกับตำรวจ และเดินออกจากสถานพินิจฯ เพียงคนเดียว เป้าหมายของ Champ หลังจากออกจากคุกแล้ว (สถานพินิจฯ) คือทำแพ Champ บอกว่าเลิกเสพยาแล้ว และใช้วิธีการเล่นที่ทำคือออกวิ่งให้เหนื่อยทุกวัน แต่จากสภาพที่เห็นแล้วคิดว่า Champ ยังคงเสพยาอยู่ เมื่อถามว่า Champ อยากได้อะไร Champ ตอบว่า อยากได้รถเก๋ง Champ มาอยู่ที่ทำแพได้ 2 ปีเศษ เนื่องจาก Champ มีเสื้อผ้าชุดเดียว เมื่อเราขับรถผ่านทำแพตอนเช้าประมาณ 08.00 น. เศษ จะเห็นเด็กผู้ชาย ขาวาว ตัวโย่ง ผมแดงและขีด เนื่องจากขาดสารอาหาร ใส่เสื้อสีส้มเดินเท่ๆ ไปมาอยู่แถวทำแพ ไม่ได้แวะลงไปถามว่าทำอะไร เพราะเห็นฝรั่งแต่งตัวดี 2 คนกำลังตั้งวงก๊งกันอย่างมีความสุข ไม่แน่ใจว่า Champ กำลังบริการฝรั่ง 2 คนนั้นต่อเนื่องมาจากเมื่อคืนหรือไม่ Champ เคยอยู่กับ NGOs มาก่อนเช่นกัน

Jack

Jack อายุ 21 ปี บ้านอยู่กำแพงเพชร เพิ่งออกมาจากคุกได้ 2-3 ปี Jack เป็นเด็กผู้ชายผิวดำ หน้าสีเหลี่ยม ฟันบนหักไป 1 ซี่ (ด้านหน้า) ตัดผมเกรียน ริมฝีปากดำมาก หน้าตาน่ากลัว มีบุคลิกภาพภายนอกเหมือนอาชญากร Jack ออกจากบ้านมาตั้งแต่อายุ 13 ปี ไปรับจ้างอยู่ที่ร้านอาหารใน กทม. และเร่ร่อน ไปเรื่อย ๆ ทำอยู่ที่สุดท้ายก็มาอยู่ที่เชียงใหม่ ติดคุกที่เชียงใหม่เพราะขโมยรถจักรยานยนต์ Jack เป็นเอเยนต์ขายยา Jack บอกว่ามีบัตรประชาชน แต่ฝากแบกไว้ เมื่อถามว่าทำไมจึงไปฝากว่า ก็ไม่ได้คำตอบที่เป็นเหตุผล คาดเดาว่าไม่มีมากกว่า Jack บอกว่าไม่ได้ขายตัว แต่จะขอเงินฝรั่งครั้งละ 30-40 บาท มีเสื้อผ้า 2 ชุดฝากไว้ที่พระสงฆ์วัดเจติยหลวง แต่เท่าที่ Jack บอกว่าฝากบัตรประชาชนไว้กับแบก (ฝรั่ง) ก็แสดงว่า Jack น่าจะขายตัวด้วย Jack เคยอยู่กับ NGOs ที่เคยช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน แต่ต้องหนีออกมาเพราะไฟไหม้ห้องน้ำซึ่ง Jack ก็บอกว่าไม่ได้เสพยาในห้องน้ำแต่เพื่อนจุดเทียนไขทิ้งไว้ ซึ่งก็แสดงว่ามีการเสพยาในห้องน้ำ เพราะเด็กเร่ร่อนเหล่านี้นะไม่กิน (รับประทาน) ยาบ้า แต่จะใช้วิธีเผา แล้วสูดกลิ่นเพราะอ้างว่ารู้ได้ถึงรสชาติของยาบ้า ถ้ากลิ่นลงไปจะไม่รู้รสชาติ

หลังจากเราไปพบ พุดคุยและเก็บข้อมูลจากเด็กเหล่านี้แล้วในวันต่อมาเราก็ได้พบเด็กเหล่านี้อีก ก็ได้ข่าวว่า แอน ถูกตำรวจจับไปแล้วพร้อมกับเด็กทำแพ 3 คน และคนอื่นๆ อีก 5 คน รวมเป็น 9 คน ในข้อหา

ช่องสุม แอน กับเพื่อนถูกจับที่ปั๊มน้ำมัน ใกล้ๆ บริเวณท่าแพซึ่งเป็นปั๊มปิด เรารู้สึกใจหายและเป็นกังวลว่า เด็กๆ จะไม่เข้าใจ หว่าเราไปแจ้งตำรวจ แต่เท่าที่เราพูดคุย เลี้ยงข้าว และเอาเสื้อผ้าไปให้ ซื้อมาแก้ปวด แก้ไข้ไว้ให้ดูๆ เด็กจะไม่มีความคิดเช่นนั้นเลย ทุกคนยังไว้ใจ มองเราอย่างมีความหวังว่าจะให้ความอบอุ่นกับเขาได้บ้าง วันต่อมาเราไม่ได้ไปเก็บข้อมูล เพราะอากาศหนาวมาก และไปใหม่ในวันต่อมา ก็ได้รับคำบอกเล่าว่าทุกคนคอยเราอยู่ เรายังคงเอาถุงเท้า เสื้อยืด และเสื้อกันหนาวไปให้อีกเช่นเคย

ในขณะที่คุยกันก็มีตำรวจมา 4-5 คน และเรียกให้ย้ายไปคุยด้วย ย้ายมาส่งข่าวว่า ตำรวจมาตามหา "ชาย" เพราะเมื่อคืนไปนอนกับฝรั่ง และขโมยของของฝรั่ง

แก้ว

แก้ว อายุ 23 ปี บ้านเดิมอยู่ที่พิษณุโลก ออกจากบ้านมา 2-3 ปี แก้วมีลูกสาว 1 คน ชื่อ "นุ้มบีม" อายุ 2 ขวบเศษ พ่อของนุ้มบีมติดคุก เพราะคดียาเสพติดอยู่ขณะนี้ แก้วเลี้ยงนุ้มบีมที่ท่าแพนอนข้างกำแพง ท่าแพทุกวัน เวลาแก้วไปกับแขกทั้งไทยและฝรั่ง เด็กๆ เวิร์นที่นั่นก็จะช่วยกันเลี้ยงนุ้มบีม ขณะนี้แก้วมีแฟน ชื่อ เก่ง เป็นคนสันป่าตอง ทั้งเก่งและแก้วมีอาชีพเดียวกัน คือ ขายตัว แก้วมาเชียงใหม่กับแม่ เพราะพ่อตายแล้ว มาทำงาน ก่อสร้าง แก้วมีน้องชาย 1 คน ทำงานก่อสร้างเหมือนกัน แต่ช่วงหลัง แม่กลับพิษณุโลก โดยแก้วไม่ยอมกลับไปด้วย แก้วจะพยายามหาเงินเพื่อให้ได้ค่าเช่าโรงแรมวันละ 130 บาท เพื่อนุ้มบีมจะได้มีที่นอน แก้วจะพานุ้มบีมไปทิ้งไว้ที่โรงแรมพร้อมกับขวดน้ำ 1 ขวด ถ้านุ้มบีมง่วงแล้ว แก้วกับเก่งก็ออกมาหาเงินต่อไป เมื่อถูกถามว่านุ้มบีมจะไม่เป็นอันตรายหรือ ทั้งเก่งและแก้วต่างก็ตอบด้วยความมั่นใจว่า ไม่มีปัญหา นุ้มบีมเคยอยู่และถ้าตื่นมาไม่เห็นแม่และพ่อเลี้ยงก็จะไม่ร้องไห้ แต่จะเอาขวดน้ำมาดูดแล้วก็อยู่ต่อไปได้คนเดียว เมื่อถามว่าไม่กลัวนุ้มบีมเอาอะไรไปเหยียบปลั๊กไฟ หรืออาจจะเล่นจนจนเป็นอันตรายหรือ ทั้งแก้วและเก่งก็มั่นใจและให้คำตอบว่านุ้มบีมไม่เป็นเช่นนั้น สบายใจได้

เมื่อคุยไประยะหนึ่ง เก่งก็ให้ข้อมูลว่าตัวเองมีครอบครัวที่ดี ทุกคนมีงานทำ เก่งเป็นน้องคนสุดท้อง เรียนหนังสือ มีแฟนแล้ว แต่ท่าแพเป็นที่ที่เก่งสบายใจที่สุดที่จะอยู่ตรงนี้ เพราะท่าแพมีเรื่องราวที่น่าสนใจและน่าศึกษาเหมือนหนังสือเล่มโตเล่มหนึ่งที่อ่านก็ยังมีสาระ คนที่นี่ให้ศึกษาทุกประเภท ที่สำคัญ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่นี่มีความจริงใจ ช่วยเหลือกัน ไม่แก่งแย่ง ไม่ทะเลาะเบาะแว้งอย่างจริงจัง เป็นอิสระ และทำได้ในทุกอย่างที่ต้องการ เก่งบอกว่าเก่งไปกับแขกจะได้มากกว่าคนอื่น (ไม่แน่ใจว่าเก่งจะขายยาให้กับแขกด้วยหรือไม่) สิ่งที่เก่งกังวลคือ เก่งเป็นผีหวโดๆ หลายที่มาก ขณะเดียวกันนุ้มบีมก็เป็นด้วย เก่งนั่งมองนุ้มบีมแล้วบอกกับเราว่า "ไม่มีอนาคต" เราก็ปลอบว่านุ้มบีมมีทั้งพ่อและแม่น่าจะมีอนาคต แต่เก่งบอกว่า "เดี๋ยวผมกับแก้วก็ตายแล้ว" เรารู้สึกสะท้อนใจก็เลยเปลี่ยนเรื่องคุย ดูๆ แล้วเก่งจะกังวลเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยและหวังว่าถ้าเด็กๆ ที่นี้เจ็บไข้ได้ป่วยจะได้รับการรักษาอย่างไร

Jame

Jame อายุ 19 ปี บ้านอยู่อำเภอพร้าว เพิ่งออกจากบ้านมาได้ 8-9 วัน เพราะเบื่อบ้านพ่อแม่ทะเลาะกัน Jame จบ ม.3 มีน้อง 1 คน เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อออกจากบ้านมาก็คิดว่าจะมาหางานทำ พอเงินหมดก็เลยมาวนเวียนอยู่ที่ท่าแพ Jame มีเสื้อผ้าเพียงชุดเดียวดูท่าทาง Jame จะเป็นทอมมากกว่าเป็นผู้หญิง เวลาเชิญชวนแขก Jame ก็จะทำท่ายด้วยประโยคที่ลงท้ายด้วย “ครับ” Jame บอกว่าไม่กล้าคุยเพราะคิดว่าเราเป็นตำรวจหญิง เพียง 8-9 วันที่ Jame มาอยู่แถวนี้ Jame ก็ไปกับแขกจนมีขาประจำแล้ว แต่ Jame บอกว่า Jame จะไม่ติดยา Jame ชักผ้าโดยใช้น้ำคูเมืองและตากแถวๆ นี้ เวลา Jame ชักผ้าก็จะยืมเสื้อผ้าคนอื่นใส่ Jame อยากได้ถุงเท้า เสื้อกันหนาว ยาแก้ไอ

นุช

นุช อายุ 22 ปี จบ ปวช. เป็นแฟนของดำ เคยทำงานที่ชายูริ Complex ต่อมาก็ไปทำทัวร์กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ ของสมบัติทัวร์ ต่อมาเนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจไม่ดีจึงไปทำงานบาร์ แต่ปัจจุบันนี้มาอยู่แถวนี้ด้วยเช่นกัน นุชเป็นคนจังหวัดตาก นุชมีเสื้อผ้าเพียง 2 ชุด เมื่อถามถึงเสื้อผ้าดีๆ ที่เคยทำงานมาก่อนหายไปไหนหมด นุชก็บอกว่าไม่คิดว่าจะต้องมาเป็นเช่นนี้ จึงไม่ค่อยสนใจ นุชพยายามหาเงินให้ได้ เพื่อจะได้เช่าห้องพักอยู่ในราคา 600-700 ต่อเดือน

แอน

แอน อีกคนหนึ่งที่รูปร่างบอบบาง ชาว ผมยว พุคไทยไม่ชัดเพราะเป็นมุเซอ บ้านอยู่ที่อำเภอฝาง แอน อายุ 28 ปี ออกจากบ้านมา 3 ปีแล้ว เพราะเบื่อบ้านและลำบาก พ่อแม่ของแอนตายหมดแล้ว แอนต้องอยู่กับพี่สาวแต่ก็ลำบากมากจึงออกจากบ้านมา แอนมีเสื้อผ้า 3 ชุด และนอนไปเรื่อยๆ แอนก็มีอาชีพขายตัวเช่นกัน

ยู้ย

ยู้ย เป็นพี่ชายของ พจน์ อายุ 25 ปี ทำงานที่ร้านทำป้าย จบชั้น ป.6 มีชีวิตเหมือนคนบนลานท่าแพ ทั่วไป

ด้า

ด้า อายุ 20 ปี เป็นน้องของย้อย และเป็นพี่ของพจน์ เป็นแฟนของแอน ด้าติดยาเสพติด ทำให้แอนบ่นด้วยความกังวลใจก่อนที่แอนจะถูกจับไปในวันรุ่งขึ้น ในข้อหามั่วสุมพร้อมกับเพื่อนอีก 7 คน รวมทั้งแอนเป็น 8 คน แต่ด้าเอาตัวหนีรอดมาได้ ด้าไม่ได้ไปบอกพ่อแม่ของแอน คิดถึงแอน แต่ไม่มีเงินประกัน หลังจากแอนติดคุกได้ 2 วัน ด้าก็นำเงินที่ไปให้แอน 200 บาท เมื่อถามถึงแอน ด้าบอกว่า “แอนได้แต่ร้องไห้” คู่รักระหว่างด้ากับแอนเป็นที่กล่าวขานของคนบนลานท่าแพว่าเป็นความรักที่เสียสละ และความจริงใจของแอนที่มีต่อด้า ไม่ว่าด้าจะเป็นอย่างไร ด้าก็ยังเป็นที่รักของแอนอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

ครอบครัวของพจน์ ด้า ย้อย และด้อย อยู่ท่าแพทั้ง 4 คน

เก้ง

เก้ง อายุ 28 ปี หน้าตาดี ผิวขาว จมูกโด่ง แต่งตัวดี จบชั้น ป.6 เคยมีลูกมาแล้ว ครอบครัวมีฐานะค่อนข้างดี เคยทำงานมาแล้วแต่ก็หมดตัว เลี้ยงลูกกับแฟน เก้งพูดจามีหลักมีฐานและมีสำบัดสำนวนพอประมาณ เช่น “ทำแพเปรียบเหมือนหนังสือเล่มโตที่สอนคนได้ทุกอย่าง” เก้งมีอาชีพขายตัว การขายตัวของเก้งมีราคาสูงกว่าผู้หญิงทั่วไป เก้งจะได้ครั้งละ 1,000 บาท เป็นอย่างน้อย ทั้งที่เก้งอยู่กับแก้วมีบุ๋มบิ๋มเป็นลูกติดแก้วมา แต่เท่าที่พูดคุยกะเก้งบอกว่าที่ได้เงินมากกว่าผู้หญิง เพราะผู้ใช้บริการจะให้กระเทียมมากกว่า ก็แสดงว่าเก้งเป็นได้ทั้งชายและหญิง เก้งบอกว่าจะไม่มีลูกอีก และมั่นใจว่าแก้วจะไม่ท้อง ถ้าท้องก็ยังไม่รู้ว่าจะหาทางออกอย่างไร เก้งบอกว่าขณะนี้ชีวิตอยู่ไปวันๆ ไม่มีอนาคต หาความสุขไปวันๆ และคิดว่าทุกคนมีปัญหาเหมือนกัน ทุกคนบนลานท่าแพต้องช่วยกัน แต่เก้งบอกว่าการอยู่บนลานท่าแพต้องพยายามเอาตัวรอดให้รอด ต่างคนต่างดิ้นรน ถ้าฉลาดจะอยู่ได้ ถ้าไม่ฉลาดก็อยู่ลำบาก ต้องนอนบนลานท่าแพ แต่เก้ง แก้ว และบุ๋มบิ๋มต้องพยายามหาเงินให้ได้อย่างน้อยวันละ 130 บาท เพื่อไปจ่ายค่าโรงแรม วันนี้ต้องหาให้ได้ 260 บาท เพราะเมื่อวานไม่มีเงินจ่าย เก้ง

บอกว่าบนลานท่าแพมีทั้งคนดี คนไม่ดี แต่เก้งมีความรู้สึกที่ดี มีความสุขและสบายใจ ถ้าเครียด เมื่อมาถึงท่าแพจะสบายใจ เพราะถ้าไม่มีเงินก็ขอกันได้ 5-10 บาท มาอยู่ที่นี่ 2 ปีแล้ว แต่ก่อนอยู่ที่หลัง Night Bazar เก้งติดยาเสพติดเหมือนกัน แต่เก้งจะไม่กิน เก้งจะใช้วิธีสูบ เพราะมีรสชาติมากกว่ากินกินเข้าไปทั้งเม็ด และการกินยาบ้าจะทำให้คลั่งได้มากกว่าสูบเอาไอระเหยเข้าไป เก้งกังวลใจเกี่ยวกับตัวเองที่เป็นผีหัวช้างหลายแห่ง มีปัญหาเรื่องการไปสถานพยาบาลของรัฐ เพราะไม่มีบัตรประชาชน และยังห่วงบุ๋มบิ๋มด้วยเหมือนกันที่มีผีหัวโตๆ หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่แขนและบริเวณใกล้อวัยวะเพศของบุ๋มบิ๋ม